

60ste VERGADERING. — 10 SEPTEMBER 1936.

Ingekomen stukken. — Interpellatie van den heer de la Bella.

60STE VERGADERING.

VERGADERING VAN DONDERDAG 10 SEPTEMBER 1936.

(Bijeenroepingsuur 11 voormiddag.)

Ingekomen: 1°. een Koninklijke Boodschap, houdende kennisgeving van de verloving van H.K.H. Prinses Juliana met Z.D. Prins Bernhard van Lippe-Biesterfeld; 2°. berichten van leden. — Behandeling van de interpellatie van den heer de la Bella in verband met de aangekondigde wijziging in de regeling betreffende de steunverleening en de werkverschaffing. — Indiening en behandeling van een tweetal moties van orde van den heer de la Bella c.s. betreffende de wijziging van de huurtoeslagregeling voor de ondersteunde werklozen en de regeling in zake de vastgestelde standaardloonen voor bepaalde categorieën van ondersteunde werklozen.

Voorzitter: de heer de Vos van Steenwijk.

Tegenwoordig, met den Voorzitter, 44 leden, te weten:

de heeren Janssen, Janssen de Limpens, van Lanschot, van Citters, mevrouw Pothuis—Smit, de heeren Ruijter, Droogleeuw Fortuyn, de Vlucht, ter Haar, Schoemaker, Serarrens, Ossendorp, van Embden, Kolff, de Gijselaar, Nivard, Mendels, Molmaker, de la Bella, Steger, Diepenhorst, Knottenbelt, de Bruijn, Vorrink, van Asch van Wijck, Andriessen, Hermans, de Savornin Lohman, Otten, van den Bergh, van Vessem, Polak, Michiels van Kessenich, van Sasse van Ysselt, van der Hoeven, Anema, Briët, de Zeeuw, van Rappard, Rugge, Kropman, Danz, Fleskens,

en de heer Minister van Sociale Zaken.

De notulen van het verhandelde in de vorige vergadering worden gelezen en goedgekeurd.

De **Voorzitter:** Ik deel aan de Kamer mede, dat zijn ingekomen:

1°. de volgende Koninklijke Boodschap:

„Wij vervullen bij deze de aangename taak U kennis te geven van de verloving van Onze Dochter met Zijne Doorluchtigheid Prins Bernhard van Lippe-Biesterfeld.

Wij zijn overtuigd van de belangstelling waarmee de Eerste Kamer der Staten-Generaal deze mededeeling zal ontvangen.

En hiermede bevelen Wij U in Godes heilige bescherming.

's-Gravenhage, den 9 September 1936.

WILHELMINA.”

Aan de Eerste Kamer
der Staten-Generaal.

Handelingen der Staten-Generaal. — 1935—1936. — I.

(Voorzitter e. a.)

De **Voorzitter:** Deze Koninklijke Boodschap is door mij, namens de Kamer, met een schrijven van gelukwensch beantwoord;

2°. berichten van leden, die verhinderd zijn de vergadering bij te wonen:

van den heer Werker, wegens andere ambtsbezigheden;
van den heer Gelderman.

Deze berichten worden voor kennisgeving aangenomen.

Aan de orde is de behandeling van de **interpellatie** van den heer **de la Bella** in verband met de aangekondigde wijziging in de regeling betreffende de steunverleening en de werkverschaffing, tot het houden waarvan verlof is verleend in de vergadering van 9 September 1936 (*Handelingen*, blz. 821).

De beraadslaging wordt geopend.

De heer **de la Bella:** Mijnheer de Voorzitter! Ik moge beginnen met der Kamer mijn dank te betuigen voor de inwilliging van mijn verzoek om deze interpellatie te mogen houden. De interpellatie heeft plaats naar aanleiding van de mededeelingen van den Minister van Sociale Zaken, 31 Juli gedaan aan de gemeentebesturen omtrent de wijziging in zake de steunverleening en werkverschaffing. Deze wijzigingen bevatten enkele verbeteringen, waarbij echter moet worden opgemerkt, dat die practisch slechts zullen gelden voor een deel der gesteunden, soms slechts voor een betrekkelijk kleine groep. Er moet ook op gewezen worden, dat daardoor hier en daar een beetje wordt teruggegeven van wat in de laatste jaren is verslechterd en wat ook onmogelijk zoo kon blijven. Er is in de eerste plaats de verbetering, dat het maximum percentage voor een aantal gevallen wordt verhoogd. Dit geldt voor de gezinnen van 4 kinderen en meer, waarvan het gezinshoofd minstens f 15 verdiend heeft. Een groot deel van de landarbeiders valt daar dus buiten. Het betreft hier een zeer kleine verhooging.

Een uitgetrokkene in Amsterdam, die f 20 loon had, krijgt f 15, als de regeling wordt toegepast, in plaats van f 14,82, krijgt dus een verhooging van 18 cent. Als het een dubbel uitgetrokkene betreft, krijgt hij f 14 in plaats van f 13,87. Maar als het loon f 25 was en de man dubbel uitgetrokken, dan krijgt hij volgens deze nieuwe regeling f 16 in plaats van f 16,12. Dat is dus een achteruitgang. Als het loon f 30 bedroeg, dan wordt het nu f 18 in plaats van f 18,37. Ook hier dus een verslechtering. De tweede verbetering is het tarief van den steun voor de 9de klasse. Deze zal nu met 50 cent verhoogd worden. Dit is zeker van beteekenis. In de derde plaats wordt voor de personen, die nog niet het loon van een volslagen arbeider hebben verdiend, een gunstiger regeling getroffen. Dat is slechts een zeer klein aantal personen.

In de vierde plaats de uitbreiding van de verstrekking van goedkope levensmiddelen, waarmee voor de Regearing geen kosten gemoeid zijn, hetgeen niet wil zeggen, dat een dergelijke maatregel niet is toe te juichen. In de vijfde plaats een minder sterke rouleering. Wij moeten daarvan afwachten, wat het practisch zal worden, maar ik mag er nu reeds op wijzen, dat wij hier tegenover moeten stellen, en dat is juist een voorbeeld van iets teruggeven van wat men eerst heeft afgenomen, dat vanaf 1 Januari 1936 het aantal in de werkverschaffing tewerkgesteld tot nu teruggelopen is van 60 000 op 45 000. Als er een inderdaad belangrijk betere rouleering komt, is het toch niet anders, dan dat een deel van de verslechteringen wordt teruggegeven. Wat betreft de verruiming van de werkgelegenheid, ook dat moeten wij afwachten, daarvoor geldt eveneens wat ik zooveel gezegd heb. Men moet dus de verbetering niet overdrijven. Ik wil deze echter geenszins kleineeren. Er zijn wijzigingen bij, waarop vooral van de zijde der moderne arbeidersbeweging herhaaldelijk is aangedrongen en die ook dringend noodig zijn, en ik wil mijn erkentelijkheid uitspreken, dat de Minister daaraan ten slotte gevolg heeft gegeven.

Maar daartegenover staat, dat de nieuwe regeling eenige verslechteringen brengt, die zoo ernstig zijn en die zoo groote moei-

(de la Bella.)

lijkheden zouden brengen, indien zij zouden worden toegepast, die ook zoo in strijd zijn met de verwachtingen, die op grond van uittalingen, die zijn gedaan, en opvattingen, die zijn verkondigd, waren gewekt, dat men zich met verbazing afvraagt, hoe de Regeering er toe gekomen is tot iets dergelijks haar toevlucht te nemen. Ik bedoel de, zij het geleidelijke, intrekking van den huurtoeslag en de wijziging in de loonberekening van hen, die over een aaneengesloten periode van 4 jaar minder dan 26 weken hebben gewerkt.

Er zijn de laatste jaren vele maatregelen door de Regeering genomen, die in groote lagen der bevolking diepe teleurstelling en ontstemming hebben gebracht, maar geen heeft zooveel beroering gewekt als die, welke thans dreigt te worden toegepast. Dat is niet te verwonderen. Er is voorheen veel geschied, dat m.i. de grenzen der redelijkheid overschreed, vooral uit een oogpunt van een rechtvaardige verdeling van de lasten, welke het volk nu eenmaal in dezen rampspoedigen tijd te torsen heeft. Van een streven om in het algemeen de lasten te doen dragen in overeenstemming met de draagkracht is geen sprake geweest. Zeker, er zijn vele groepen zwaar getroffen, niet alleen de arbeidersklasse, maar bewust bevorderd de verlaging van het levenspeil heeft de Regeering nergens op de wijze en in de mate als ten aanzien van het minst draagkrachtige deel van onze bevolking is geschied. Maar dat is nog maar één kant van de zaak. Het gaat niet alleen meer om de redelijkheid, wij hebben nu ook de overschrijding van de grenzen der mogelijkheid, en dat vooral geeft aan dezen maatregel het ernstige, ik mag wel zeggen het gevaarlijke karakter. Dat is ook de oorzaak van de groote beroering.

Ik zal mij eerst bepalen tot de intrekking van den huurtoeslag en dan wil ik even beknopt een beeld geven van de betekenis daarvan.

Ik schat het aantal personen, dat hierdoor getroffen wordt, op ca. 100 000. Het is mogelijk, dat het meer is. Ik geloof niet, dat het minder is. Ik zal u zeggen, Mijnheer de Voorzitter, waarom. Ik heb een onderzoek ingesteld bij 37 gemeenten. Ik heb mij gewend tot betrouwbare bronnen. Daar zijn bij de vier groote gemeenten. Er zijn bij drie boven de 100 000 inwoners, acht van 50 tot 100 000 inwoners en 22 kleinere, maar met elkaar omvatten zij 3½ miljoen zielen. Dat is dus bijna de helft van de Nederlandsche bevolking. Nu moet ik er onmiddellijk aan toevoegen, dat dit de grootste plaatsen zijn, en dat het in de kleinere in verhouding minder erg is. Maar in die 37 gemeenten kwam ik reeds — en nu moet ik een restrictie maken, want van Amsterdam weet ik het aantal personen, dat huurtoeslag krijgt, niet, maar ik heb een berekening gemaakt op basis van het bedrag, dat per jaar wordt uitgekeerd, rekening houdende met het feit, dat in Amsterdam de huurbijslag hooger is dan elders — tot 70 000 personen, die huurbijslag krijgen. Als ik dus zeg: ik neem voor de overige 4½ miljoen zielen 30 à 40 duizend, dan geloof ik, dat ik in ieder geval niet zoo heel ver van het juiste cijfer ben. Nu iets over de bedragen. Om een voorbeeld te geven: in Rotterdam heeft iemand, die acht gulden verwoont, f 3 bijslag, in Amsterdam is dat zelfs f 3,84; iemand, die f 6,75 verwoont, heeft f 2,20 bijslag, in Amsterdam f 3; wie f 5,30 verwoont, krijgt f 1,20 bijslag, in Amsterdam f 1,80, en iemand die f 4,80 verwoont, krijgt in Rotterdam een bijslag van f 0,90 en in Amsterdam van f 1,30. Ik neem nu voor Amsterdam de cijfers voor de georganiseerden. In 1935 was in Rotterdam het gemiddelde van den huurtoeslag voor de georganiseerden 88 tot 94 cent per week; voor de ongeorganiseerden 43 tot 49 cent, volgens een publicatie, die ik daarvan gezien heb. Op het oogenblik zouden er in Rotterdam zijn ruim 17 400 personen, die huurtoeslag krijgen; daarvan krijgen 3800 van 25 tot 75 cent, 5400 van 75 cent tot f 1,25, en 8257, dus de helft, f 1,25 en meer huurtoeslag. Ik schat het totaal aan huurbijslag op 4½ à 5 miljoen en den maatregel, die met 13 September zou worden toegepast, op 2½ miljoen.

Ik heb hier nog een paar cijfers van Amsterdam. De afdeling Amsterdam van den modernen Meubelmakersbond heeft 8 à 900 gesteunden. Bij 425 heeft men een onderzoek ingesteld. Daarvan zijn er 45, die geen huurtoeslag ontvangen, 14 ontvangen een huurtoeslag van 15 tot 50 cent, 22 een van 50 cent tot f 1,

114 van f 1 tot f 2, 168 een van f 2 tot f 3 en 62 een van f 3 tot f 4,25.

In Amsterdam, alleen rekening houdend met de voorloopige vermindering van maximaal f 1, zullen van de georganiseerden, die korter dan 4 jaar in steun loopen, er 58 pct. den vollen gulden verlaging krijgen en van degenen, die langer dan 4 jaar in steun loopen, 70 pct.

Sterk zullen door dezen maatregel ook getroffen worden de handels- en kantoorbedienden, de technici, enz., omdat die meestal in wat duurdere woningen wonen.

Ik noem nog Amersfoort. 426 personen ontvangen een huurbijslag; 95 van 25 tot 75 cent, 72 van 75 cent tot f 1,25 en 259 van f 1,25 en meer. In een aantal plaatsen is het omgekeerd, d. w. z., dat het grootste aantal mensen, die een huurbijslag krijgen, een klein bedrag ontvangen. Ik noem echter enkele voorbeelden om toch even aan te toonen, wat het beteekent. Ik mag wel zeggen: er zijn tienduizenden, die een totalen huurtoeslag hebben van f 1 en meer en er zijn duizenden, die reeds bij de eerste helft al een verlaging van f 1 zullen krijgen. Dit om even een beeld te geven van de betekenis.

Ik zal nu mijn bespreking en mijn vragen richten vooral ook op den maatregel als zoodanig en de mogelijkheden in verband met de draagkracht. Ik kom dan eerst tot den maatregel als zoodanig.

De Minister van Sociale Zaken heeft op 4 Maart, een half jaar geleden, in de Tweede Kamer bij de behandeling van de interpellatie van den heer de Visser ten aanzien van den huurbijslag gezegd:

„Een gewijzigde regeling hiervan zal door mij nader worden overwogen, zoodra het wetsontwerp tot verlaging van sommige vaste lasten tot wet is verheven, en voor iedere gemeente afzonderlijk, naarmate er goedkoope en aan redelijke eischen voldoende woningen beschikbaar zijn.”

Op 5 Maart 1936 zei de heer Minister dat zóó:

„Ik heb in eersten termijn gezegd, dat ik de quaestie van den huurbijslag beschouw in verband met tweeërlei omstandigheden, die moeten zijn ingetreden alvorens ik daadwerkelijk iets aan den huurbijslag zal doen. De eerste omstandigheid is, dat het wetsontwerp in zake de vaste lasten de Kamer moet zijn gepasseerd en tot wet moet zijn verheven. Ik meen, dat — dit in antwoord aan den heer van Houten — de Regeering de Memorie van Antwoord bij de commissie uit de Tweede Kamer heeft ingezonden en ik vermoed, dat dus binnenkort de behandeling zal kunnen plaats vinden. In de tweede plaats moet de vraag, of de werkloze in staat is een huis te vinden met minder huur, plaatselijk worden beoordeeld. Plaatselijk moet worden nagegaan in hoeverre er gelegenheid voor hem is een woning te vinden — stel, hij moet verhuizen — van lagere huurwaarde en van redelijke omstandigheden, want het is niet mijn bedoeling — ik heb dit meermalen betoogd — om de werklozen weer te brengen in een krot, om hen weer te brengen in de één-kamer-woningen, waarover de heer Steinmetz heeft gesproken, in Amsterdam, waaromtrent de heer Sneevliet ook nog iets heeft medegedeeld. Dat is volstrekt niet mijn bedoeling. Het is wel mogelijk, dat er een gemeente in Nederland is, waar een verlaging van den huurbijslag niet in overweging kan worden genomen, omdat er niet voldoende woningen van lagere huurwaarde beschikbaar zijn, maar er zijn stellig ook gemeenten, daarvan ben ik zeker, waar wel geschikte, redelijke woningen zijn, waarin de werklozen een nieuwe en goede woning kunnen vinden.”

Mijnheer de Voorzitter! Ik kan mij voorstellen, dat de Minister of de Regeering plotseling voor een zeer bijzondere situatie en een absolute noodzakelijkheid wordt geplaatst en terug moet komen op een gedane toezegging. De Minister zal er dan zeker prijs op stellen in dezelfde Kamer, waar hij de toezegging heeft gedaan, dat mede te deelen of een gelegenheid te openen het hem te vragen. Ik vind de figuur, zooals die zich nu heeft afgebeeld, al heel weinig elegant.

(de la Bella.)

Wat is er plotseling gebeurd, dat deze maatregel dringend noodzakelijk is? Waar zit de geweldige haast, dat de Minister, ondanks de toezegging en met passeering van de Kamer, waarin hij haar deed, in de recesperiode niet alleen den maatregel aankondigde, maar haar ook gedeeltelijk in toepassing wilde brengen?

Dit moet toch de waarde van het woord eens Ministers aantasten en dat is toch wel in hooge mate bedenkelijk.

Er moeten tweeërlei omstandigheden zijn ingetreden, heeft de Minister gezegd, het wetsontwerp in zake de vaste lasten moet tot wet zijn verheven en de vraag of de werklozen in staat zijn een huis met minder huur te krijgen moet plaatselijk beoordeeld worden. We krijgen nu echter één algemeen regel. Dat is mij volkomen onbegrijpelijk. En vóór ik daarop nu doorga, moet ik eerst een paar grondstellingen gaan bespreken.

Eén van de grondgedachten bij deze zaak is deze: de huren moeten omlaag; het is de bekende opvatting: de huurtoeslag houdt de verlaging tegen.

Is dat waar of is dat maar zoo een bewering, die gemakkelijk overgenomen wordt van den een door den ander?

Er zullen velen zijn, die dit onbewust uitdragen, er zijn er ook, die dit argument met graagte hanteeren om de uitkeeringen naar beneden te kunnen drukken. Ik meen, dat het heelemaal niet aannemelijk is. Ik spreek nu niet van individuele gevallen, 10, 50, 100, maar van een werking in algemeen zinn in betekenende mate en dan begrijp ik van die heele opvatting heel weinig.

Hoe is de zaak? Ik heb aangenomen, dat er 100 000 gezinnen in Nederland zijn, waar een huurtoeslag wordt betaald. Er zijn 1,8 miljoen gezinnen ongeveer in Nederland. Als ik daar nu eens aftrek, misschien heel royaal, ik weet het niet, 300 000, waarvan ik zeg, dat die vallen buiten de werkingsfeer van iederen maatregel in zake huurverlaging, dan houd ik 1½ miljoen woningen over zonder huurtoeslag. Die 100 000 is 7 pct. Voor 93 pct. der woningen in Nederland kan het onvolprezen vrije spel der maatschappelijke krachten zijn zegenrijken invloed doen gelden.

Zou dan de hoogte der huren in ons land niet beïnvloed worden door die 93 pct., maar wel door die 7 pct. der woningen met huurtoeslag? Dit zou mij verwonderen, want ik heb wel eens gehoord, dat dat vrije spel der maatschappelijke krachten zoo'n sterk beginsel inhield en dat zijn werking voortreffelijk zoo niet feilloos is; dat dus ten eerste.

Maar ten tweede, men bedoelt toch met intrekking of vermindering van den huurtoeslag vooral ook de arbeiders te dwingen naar een goedkoopere woning om te zien.

Wat is er het gevolg van, als het inderdaad gebeurt? De arbeider betreft een slechtere woning voor minder huur, een andere woning komt leeg; men krijgt natuurlijk weer een zekere opschuiving. Dat is echter een verplaatsing en geenszins een vermindering van het huurpeil. Wel bestaat een groote kans op een stijging van de huren van goedkoopere woningen.

Ik heb in het *Algemeen Handelsblad* iets gelezen, dat afkomstig schijnt te zijn uit de kringen van de huiseigenaren. Het luidt:

„Reeds thans is, naar wij vernemen, de vraag naar goedkoopere woningen aanmerkelijk gestegen. De huurders zien zich gedwongen weer de buurten met lager huurklasse in te trekken. Het laat zich aanzien, dat er trek zal komen naar de Kinkerbuurt en de Pijp, waar thans gansche rijen woningen leeg staan. Dat zijn goedkoopere woningen, die natuurlijk, vergeleken bij wat er op het oogenblik gebouwd wordt, de mindere zijn. De genoemde buurten toch werden reeds een eeuw geleden gebouwd. Men treft er nog veel blokken met voor- en achterwoningen.”

Ik lees in *Het Volk* in een artikel, geteekend Insider — en het schijnt wel een insider te zijn —:

„Het staat voor ons onomstootelijk vast, dat, indien de Regeering niet terugkomt op haar onzalig voornemen, in plaats van de beoogde verlaging, huurverhoging zal plaats vinden voor de huren in de lagere huurklassen.”

Dus ook in dit verband mist naar mijn meening de bewering „huurtoeslag houdt huurverlaging tegen” in het algemeen gesproken elken reëelen grond.

De praktijk wijst trouwens ook in deze richting.

Wanneer het waar zou zijn, dat de huurtoeslag de huurverlaging tegenhoudt, moest in de huurklasse van f 3—f 4, waarin de huurbijslag geen rol speelt, de huurverlaging beduidend sneller gaan dan in de groep van f 6—f 7 per week. Blijkens de onderzoekingen van den gemeentelijken dienst van bouw- en woningtoezicht in den Haag was het verloop in deze twee huurgroepen als volgt.

Voor beide groepen neemt men als basis aan de huur op 1 Juli 1927 = 100.

In de groep van f 3—f 4 per week was het cijfer November/December 1931 108,73 en in Mei 1936 101,64, dat wil zeggen nog 1,64 hooger dan de basis van Juli 1927. Dat is dan de groep, waarin de huren juist zoo sterk zouden moeten dalen, omdat de huurtoeslag er niet geldt.

In de groep van f 6—f 7 per week zou men eigenlijk een stijging moeten waarnemen. Precies het omgekeerde is daar het geval. Het cijfer is voor November/December 1931 109,17 en voor Mei 1936 99,59. Het cijfer is dus in deze groep, waarin de bijslag wel geldt, naar beneden gegaan, inderdaad weinig, maar dat doet er niet toe.

Hierbij zij opgemerkt, dat het woningoverschot in de groep van f 6—f 7 steeds beduidend kleiner is geweest dan in de groep van f 3—f 4 per week, waardoor de stelling van den Minister nog meer verzwakt wordt.

Te Amsterdam stonden, blijkens de onderzoekingen van den Gemeentelijken Woningdienst, de huren van de vooroorlogsch particuliere woningen begin 1930 op 172,92 pct. van de huren van vóór den oorlog. Begin 1936 waren zij gestegen tot 179,21. Van de nieuwe particuliere arbeiderswoningen stond in het begin van 1930 de huurprijs op 90,71 pct. van dien bij de eerste verhuring; 1 Januari 1936 was deze gedaald tot 85,76 pct. van dien bij de eerste verhuring. Ook hier dus het verschijnsel, dat de nieuwe en duurdere arbeiderswoningen sneller in huur dalen dan de oudere en goedkoopere.

Als men werkelijk huurverlaging wil, zal men heel andere maatregelen moeten nemen; ook daarop kom ik nog nader terug.

Ik meen, dat hierdoor — wat ik nu gezegd heb — een van de voornaamste grondslagen van den maatregel is aangetast en zeer ernstig aangetast, vooral in verband met de verhouding van 93 pct. en 7 pct.

Ik kom nu tot de tweede grondgedachte, die m. i. eveneens ernstig moet worden aangetast. De gedachte is: zij moeten naar goedkoopere woningen; dat is een zeer belangrijk element van de zaak. Als ik naga wat daarover geschreven is, ook in de pers, dan is dat niet zoo'n klein beetje.

Zijn er leeg woningen? Dat is toch de eerste vraag. Ik bedoel niet 1 of 10 of 100 of 1000, maar een betrekkelijk aantal in verband met die 100 000 mensen, die huurbijslag krijgen. Laat ik direct zeggen: er zijn plaatsen, waar het onmiskenbaar is; den Haag is een heel sterk voorbeeld; daar zijn eenige duizenden woningen, waarvan een deel zeer waarschijnlijk, ik kan wel zeggen zeker, in aanmerking komt voor een geleidelijke verplaatsing. Ik heb gesproken van het onderzoek, dat ik heb ingesteld; ook t. a. v. dit punt heb ik dat gedaan. Er zijn 37 plaatsen, waaraan ik ook deze vraag heb gesteld:

„Zijn er in uw gemeente behoorlijke en passende leegstaande woningen, welke door ondersteunde werklozen tegen een lagere huur dan thans door hen in het algemeen wordt betaald, kunnen worden betrokken en, zoo ja, hoeveel?”

Die vraag is, geloof ik, gesteld zooals ze gesteld moest worden. Van die 37 plaatsen deelde Wageningen mee: geen woningen; Vlissingen ook: geen woningen; Den Helder: geen; Eindhoven: geen woningen, wel tekort, deelen ze er bij mede; Hoogeveen: geen; Emmen: geen, wel tekort; Amersfoort: geen; Almelo: geen; Arnhem: geen; Groningen: bijna niets, 200 worden er gebouwd voor krotbewoners; Zwolle: geen woningen;

(de la Bella.)

Winterswijk: geen; Tiel: geen; Zaandam: geen; Sliedrecht: geen; Hengelo: geen; 's Hertogenbosch: geen; Doetinchem: geen; Enschede: geen; Hoorn: geen; Hilversum: geen.

Ik merk op, Mijnheer de Voorzitter, dat ik die vragen gestuurd heb naar een aantal willekeurige plaatsen. In deze 21 plaatsen van de 37, waarover het onderzoek liep, zitten 12 124 personen, die huurbijslag hebben; die kunnen niet naar andere woningen. Maar wij gaan verder: Hoe staat het met enkele andere plaatsen?

In Leiden zijn 1129 gevallen met huurtoeslag; 500 woningen tot f 5, waarvan een deel niet geschikt is; Rotterdam: 2000 woningen beneden f 4,50, waarvan slechts zeer weinige, die aan normale eischen voldoen; Gouda: voor slechts een heel klein deel van de ondersteunden zou verplaatsing mogelijk zijn; Haarlem: 1807 personen, die huurtoeslag hebben; 111 woningen tot en met f 3,50 en 217 van f 3,50—f 5.

In Middelburg wordt aan 163 gezinnen huurtoeslag gegeven; er zijn 20—30 woningen beschikbaar. In Velzen zijn 1156 gevallen van huurtoeslag; er zijn 262 woningen tot f 5 beschikbaar. In Utrecht zijn 3500 gevallen van huurtoeslag; er zijn 225 woningen beschikbaar. Blijkens het onderzoek van den Gemeentelijken Woningdienst stonden op 1 Januari 1936 te Amsterdam 1804 woningen leeg met een huur van minder dan f 250 per jaar. Ik schat het aantal personen in Amsterdam, dat huurtoeslag krijgt — maar ik durf het niet zeker te zeggen —, op ong. 25 000. Onder die 1804 leegstaande woningen bevonden zich 653 voor- en achterwoningen. Van die 1804 woningen waren er 1524, die slechts geschikt zijn voor de huisvesting van een gezin van twee personen. Als geschikt voor twee personen zijn te beschouwen de woningen met ten hoogste één slaapkamer of alkoof. Ten aanzien van den Haag geef ik den Minister gelijk. Maar men moet ook niet overdrijven; als puntje bij paaltje komt, zal men nog moeten zien hoeveel er over zijn.

Ik heb hier ook uitspraken, b.v. van den Nationalen Woningraad; in zijn adres van 28 Augustus staat:

„De werkelijkheid is dat in zeer vele gemeenten in ons land woningen, welke een ondersteunde werklooze na afschaffing van den huurtoeslag in staat zal zijn te betalen, en die tevens voor een gezin van normale grootte een behoorlijke huisvesting bieden, niet of in zeer onvoldoende mate aanwezig zijn. Dientengevolge kan het niet anders of een belangrijk deel der betrokkenen zal zijn intrek nemen in woningen, welke niet aan redelijke eischen voldoen of gaan samenwonen.”

Nu die 37 gemeenten. Na aftrek van de woningen, die redelijk en beschikbaar zijn, houd ik er over 59 000 personen, die geen ander huis kunnen krijgen. In die 37 plaatsen heb ik 70 000 personen gevonden, die een huurbijslag ontvingen; 59 000 daarvan kunnen geen andere woning krijgen, omdat die er niet is. Als ik den Haag nog meereken — den Haag zit wel in het cijfer 37, maar niet in het cijfer 59 000 —, dan kom ik tot ruim 60 000 gevallen, waarin men geen andere woning kan krijgen. Ik geloof zonder eenige overdrijving te mogen zeggen, dat, vrij geschat, misschien van de 100 000 personen, die huurbijslag hebben, er 10 000 in het geheele land zijn, die een andere woning zouden kunnen krijgen; voor 90 000 geldt dit niet.

Toen ik aan de hand van de enquête tot deze conclusie kwam, heb ik mij daarover in hooge mate verbaasd. Als ik al die beweringen lees in de pers, lange artikelen, dan is het in één woord ontstellend met welk een lichtvaardigheid over deze dingen gesproken wordt, alleen maar omdat men iets per se wil doordrijven. De *Nieuwe Rotterdamsche Courant* moet noodig schrijven over menschen, die zich door gevoelsoverwegingen laten leiden, waarmee ik niet wil zeggen, dat een warm gevoel niet zou mogen meespreken, maar men wil iets en construeert daarom allerlei argumenten.

In ieder geval de maatregel leidt dus ook niet tot het bedoelde resultaat. Dat is de tweede grondslag. Niet dus de quaestie van den huurdruk, maar de quaestie van de mogelijkheid van verplaatsing en die quaestie van de verplaatsing kan voor 9/10 van de menschen, die huurbijslag krijgen, op het oogeblik niet gel-den. Ik laat daar, of het is 90 pct., 92 pct. of 88 pct.

Mijnheer de Voorzitter! Ik weet niet, of dit vooral niet onderzocht mocht worden. De Vereeniging van Nederlandsche Gemeenten heeft gevraagd: Wacht tot de onderzoeken klaar zijn. Ik zou willen vragen: wist de Regeering dat niet; heeft zij daarnaar geen onderzoek ingesteld? Dat is toch een zeer belangrijk element in de zaak. Als er niet is, kunnen de menschen niet verhuizen en die 10 000 op de 100 000 spelen zoo'n groote rol niet.

Men kan zeggen: Er moet gebouwd worden, maar daarop kan deze maatregel niet gebaseerd zijn. Dat duurt natuurlijk een jaar en langer. Wat wil men dan bouwen? Crisiswoningen? Maar toch voor 30 of 40 jaar en langer, die straks misschien niemand wil hebben, als de toestand wat beter wordt? Wij mogen toch aannemen, dat het ook wel eens veranderen zal. Bouwt men redelijke woningen, dan komt men toch al gauw boven de f 5. In ieder geval, wanneer de Minister niet kan mededeelen, dat de verhoudingscijfers, die ik genoemd heb van 10 000 en 90 000, belangrijk onjuist zijn, dan is naar mijn opvatting de tweede grondgedachte eveneens aangetast.

Ik stap hier van af en vraag: in welk licht komen nu verder de maatregelen te staan? In het wetsontwerp in zake de vaste lasten stond, dat de huren teruggebracht zouden worden tot 80 pct. van het peil der huren van 1 Januari 1931. Later is het er uit genomen. De Regeering zegt in de Memorie van Antwoord:

„De Regeering is te rade geworden voor de huurverlaging een individueel stelsel voor te stellen, waarbij met de bijzonderheden van elk geval kan worden rekening gehouden. Daarmede is dan tevens voldaan aan den hoe langer hoe meer naar voren getreden wensch, dat n.l. huurverlaging slechts zou plaats vinden in de gevallen, waarin handhaving van den bestaanden toestand in strijd zou zijn met het algemeen belang.”

Op blz. 20 zegt de Regeering:

„Zij meent daarvoor thans in de plaats te moeten stellen een systeem van individuele huurbepaling, in dier voege dat de draagkracht van den huurder, zoomede de belangen van den verhuurder, tegen elkander worden afgewogen. De nieuwe artikelen 9 tot en met 19, die hierna, voor zoover zij niet voor zichzelf spreken, nader worden toegelicht, regelen de procedure. Als grens voor de huurdeling handhaven zij de norm van 80 pct. in de oorspronkelijke artikelen vervat.”

Dat is dus een individuele behandeling. Bij de bespreking in de Tweede Kamer op 9 Juni 1936, dus maar drie maanden geleden, heeft de Minister van Financiën gezegd, toen sommige leden hadden opgemerkt, dat er bezwaar tegen is, dat het wetsontwerp invoert het element van de individuele afweging:

„Maar, Mijnheer de Voorzitter, doel en strekking van de indiening van wetsontwerpen als deze is om spanningen in het aanpassingsproces weg te nemen, althans te verminderen. En nu heeft de ervaring geleerd, dat wanneer men hier geen rekening houdt met individuele omstandigheden, men aan den eenen kant spanningen wegneemt en aan den anderen kant spanningen vergroot. En nu is het zoo, dat men het veel erger vindt, als men getroffen wordt door wettelijke maatregelen dan wanneer men getroffen wordt ten gevolge van het natuurlijk verloop van een zeker proces.”

Dus rekening houden met de bijzonderheden van ieder geval. De draagkracht van den huurder afgewogen tegen de belangen van den verhuurder. Als grens handhaven 80 pct. Het wegnemen van spanningen in het aanpassingsproces. De huurtoeslag is intusschen, vaak althans, veel meer dan 20 pct. Bij een huur van b.v. f 6,50 zou dat f 1,30 zijn. De huurtoeslag is in vele gevallen veel grooter. Zelden heb ik in een zoo korte periode een zoo schrille tegenstelling in behandeling gezien van twee groepen, waarbij men allerlei bezwaren, die men had ten opzichte van een in ieder geval beter gesitueerde groep, volkomen ter zijde stelt t.a.v. de door de crisis het zwaarst getroffen. Ik vind dat heel erg. Wij komen die tendenz herhaaldelijk

60ste VERGADERING. — 10 SEPTEMBER 1936.

Interpellatie van den heer de la Bella.

(de la Bella.)

tegen, maar zoo openlijk, ik zou willen zeggen: zoo grof, als nu gebeurt van Regeeringszijde, is het wel zeer opvallend.

De Minister van Sociale Zaken heeft op 4 Maart in de Tweede Kamer bij de interpellatie van den heer de Visser gezegd:

„Een derde richtsnoer, dat men zich moet stellen, is het noodzakelijk minimum, dat een gesteunde en zijn gezin noodig heeft voor levensonderhoud.”

Juist in verband hiermede heb ik mij ernstig afgevraagd: Wat moet de gedachtengang van den Minister geweest zijn, te meer waar hij nog kort geleden een ander standpunt heeft ingenomen. Er zijn t.a.v. de gevolgen, ik bedoel de afwenteling van de gevolgen, in hoofdzaak drie mogelijkheden:

De werkloozen moeten het dragen. Dat is één mogelijkheid.

De huiseigenaren moeten het dragen of ze moeten het samen dragen.

Ik geloof, tenzij, dat men zegt: De Regeering kan wel steun verleen — maar dat heb ik nergens kunnen zien — dat men zich op deze 3 mogelijkheden moet baseeren.

Nu is er kort geleden een mededeeling geweest van den Regeeringspersdienst. Daar staat in:

„In verschillende bladen van 4 dezer komt een bericht voor in zake een raadsvergadering van Rotterdam, waarin als de meening van den Minister van Sociale Zaken zou zijn medegedeeld, dat een huuruitzetting als onredelijk zal worden beschouwd, als zij gevolg is van het feit, dat een verlaging van den huurbijslag door den huurder geheel op de huur wordt ingehouden. Die mededeeling, indien zij al gedaan is, moet op een misverstand berusten.

Integendeel heeft de Minister, ook blijkens het communiqué, dat in de ochtendbladen van 29 Augustus ll. is gepubliceerd, te kennen gegeven, dat in het algemeen zou moeten worden gestreefd naar een regeling tusschen verhuurders en huurders, waarbij ieder van hen een redelijk deel van de verlaging van den huurbijslag voor zijn rekening zou nemen.”

Hier zien wij voor den eersten keer iets duidelijker wat men wil. Daardoor weten wij wat meer. Ik meende, dat er wel eens een andere indruk is gewekt, maar dat laat ik nu daar. Vraagt men mij nu of ik hetgeen de Minister zegt: „Ieder een deel” een trouvaille of een mooie geste vindt, dan antwoord ik: Neen, men maakt het zich gemakkelijk. Simple comme bonjour. Jullie deelen het samen maar. Natuurlijk, waarom de één betalen en de ander niet. Samen deelen. Maar zoo is het nog niet eens. Vaststaat, dat men bij het systeem van den geachten bewindsman begint met den last te leggen op de werkloozen. Dat is zeer belangrijk. Men kan verwachtingen koesteren, veronderstellingen maken omtrent verdere afwenteling, maar als dit doorgaat, is één ding zeker: de werkloozen krijgen zooveel minder in handen. Dat staat vast. Er is geen enkel dwingend voorschrift ten aanzien van de huurverlaging. Practisch komt het hierop neer, dat men tegen de werkloozen zegt: nu, knap het maar op, zie maar, hoe je het klaar speelt, zie maar hoe je je redt.

De Regeering zegt nu: „indien, en voor zoover de huiseigenaren niet bereid zouden zijn een redelijke huurverlaging te geven, zal de Minister bevorderen, dat een wetsontwerp wordt ingediend, dat onredelijke uitzetting zal verhinderen.”

Dat is nogal vaag, erg vaag voor een maatregel, die over een paar dagen moet ingaan en lang zoo krachtig, lang zoo kortdaat en lang zoo radicaal niet als tegenover de werkloozen, waartegen men zegt: de verlaging gaat in. Het zou wel goed zijn, als de heer Minister zich hieromtrent nog eens duidelijk wil uitspreken.

In welke positie komt een werklooze, ik bedoel ten aanzien van de vraag, wat hij doen zal. Het is een wonderlijke figuur. Eerst komt de beoordeeling bij hem zelf. Hij moet, als hij dien minderen steun krijgt, bij zich zelf te rade gaan, naar zijn vrouw gaan en zeggen: zal ik het geheel voor mijn rekening nemen, zal ik minder betalen wat ik minder krijg, of zal ik een schikking trachten te treffen? Hij moet het dus zelf bepalen.

Dat zou een standpunt kunnen zijn. Het gevolg zou zijn, dat hij maximum minder betaalt, hetgeen hij minder krijgt. Maar de Minister heeft gepubliceerd, hetgeen ik voorgelezen heb. Dat is anders. De Minister zegt niet verlaging van huur overeenkomstig de vermindering van den huurbijslag. Het zou ook een vreemde figuur zijn, die allerlei bezwaren oplevert.

Welke toestand ontstaat er nu. Tienduizenden komen tegelijkertijd in de situatie, dat zij niet kunnen betalen. Bij het vaste-lastenontwerp had men nog gedacht aan huurkamers. Ik heb daarvan nu niets gehoord. Wat gebeurt er dan? Het moet toch beteekenen individueele beoordeeling, die niet klopt met de algemeene toepassing. Dat is een groote tegenstelling. Dit staat vast: als er ooit een regeling is geweest, waaraan men geen houvast heeft, dan is het deze. Voor dit beleid heb ik weinig bewondering.

Ik herhaal, vaststaat de eerste stap: de werklooze krijgt minder. Hierbij komt nog een zeer belangrijk ding, dat in de regeling staat, dat ik, de Minister, goedkeur, dat het gemeentebestuur de huur van particuliere woningen, welke bij een uws inziens — dat is het inzien van de gemeentebesturen — voor de tegenwoordige omstandigheden redelijk bedrag is teruggebracht, op verzoek van de huiseigenaren afhoudt van den steun en aan de eigenaren uitkeert. Nu heeft men den werklooze geheel te pakken. Hij kan dan alleen voor de keuze gesteld worden zijn steun te weigeren in ontvangst te nemen. De situatie is zoo, om maar een voorbeeld te noemen: de man krijgt f 1 minder, de huiseigenaar is bereid f 0,50 te nemen, het gemeentebestuur treft een regeling met den huiseigenaar, dat die man zelf ook f 0,50 moet betalen en dat de huur in het vervolg van den steun zal worden afgehouden. De huiseigenaar heeft het voordeel, dat hij in het vervolg volkomen safe is ten aanzien van de huur.

Maar de werkloozen heeft men er volkomen tusschen. Die kunnen niet anders, want zij moeten den steun wel in ontvangst nemen. Dit krijgt natuurlijk onder de bestaande situatie een zeer bijzondere beteekenis.

Dit optreden tegenover de werkloozen acht ik hoogst bedenkelijk. Het wekt sterk den indruk, dat men toch geen denkbeeld heeft hoe de positie der werkloozen nu eigenlijk is. Wist men dat wel, dan zou alleen reeds een zekere fijngevoeligheid de Regeering weerhouden hebben dezen geheelen maatregel zelfs in overweging te nemen. Ik weet hiervoor eigenlijk geen uitdrukking, vooral wanneer men zich houden wil binnen de perken der parlementaire terminologie. Laat ik het negatief zeggen: ridderlijk vind ik het niet. Men wil nu de werkloozen gebruiken als middel om de huren te verlagen, zij worden geplaatst tusschen de Regeering en de huiseigenaren, met alle moeilijkheden, die dit meebrengt, met de onzekerheid omtrent hetgeen de dag van morgen zal brengen, nu men de volle huur niet meer kan betalen, met de psychologische gevolgen, daaraan verbonden. Het Kabinet is destijds aangekondigd als een Regeering van sterke mannen. Ik geloof ook, dat deze tijd krachtig regeeren vereischt, maar ik heb het in deze Kamer al meer gezegd: men demonstreere zijn kracht vooral niet ten opzichte van de minst draagkrachtigen, vooral niet ten opzichte van de zwakkeren in onze samenleving: dan is het geen kracht meer. Als men kracht had willen ontwikkelen, had men het moeten doen tegenover hen, die in het tweede vaste-lastenontwerp met bijzondere zorg en groote vrees voor spanningen zijn behandeld.

Als ik spreek over huurtoeslag, dan moet ik mijn betoog wel baseeren op datgene, wat de Regeering eigenlijk wil, dat is op de afschaffing van den huurtoeslag in totaal. Het tempo, het aantal etappe's, waarin dit geschiedt, is natuurlijk niet van geringe beteekenis, zelfs zeer belangrijk, maar wij hebben hier toch vooral den maatregel te bezien in verband met het doel, dat wordt beoogd, dat is dus: de huurtoeslag moet weg. In Zwolle heeft trouwens de Minister niet gezegd: met den eersten stap houdt het op, neen, het communiqué luidt:

„Ten slotte verklaarde de Minister zich bereid tijdig voor het invoeren van de tweede etappe aan de hand van de dan aanwezig zijnde omstandigheden de gevolgen hiervan met de desbetreffende instanties nader onder de oogen te zien.”

(de la Bella.)

Ook deze verklaring maakt het noodig, het vraagstuk in zijn geheel te bezien. Wij moeten dus rekening houden zoowel met de consequenties bij volledige afschaffing, als met die bij voorloopige beperking tot f 1. Naar mijn vaste overtuiging kan noch het één, noch het ander, want wat mijns inziens in deze heele zaak het zwakke, het volkomen onverklaarbare is, is dat vaststaat, dat de werklozen in het algemeen geen offer, geen enkel offer meer kunnen brengen.

Ik zal mij niet bepalen tot een uitspraak zonder meer.

Ik acht dit bij deze geheele materie het cardinale punt en moet hier dus bij stilstaan. Hoe staat deze zaak? Dat is een van de grondslagen, die bij den Minister moet hebben gegolden. De grondslag van de mogelijkheid is een zeer belangrijke grondslag. Ik vraag hiervoor nu de bijzondere aandacht van den Minister en de Kamer. Laat ik eerst eenige algemeene opmerkingen maken.

Iemand, die f 30 verdient en nu f 16, ik zal straks over het cijfer 16 nog wel iets zeggen, is f 13,50 achteruitgegaan of 45 pct. De kosten van het levensonderhoud in Amsterdam in 1923/24 op 100 stellende, was het in December 1929 — ik noem nu de hausseperiode — 94,8, en September 1935 76,8, een vermindering dus van 19 pct., voor den Haag is het 18 pct. Men begrijpt in welken hopeloos toestand het in zoo'n gezin gekomen is: 45 pct. minder inkomens en een verlaging van het levensonderhoud met 18 of 19 pct.

Mijnheer de Voorzitter! Ik zal een ander cijfer noemen. Het is wel eens goed, dat het genoemd wordt. De indirecte belasting bedroeg in de periode 1920—24 van het totaal der belastingen 27,28 pct., in 1930 37 pct., in 1931 39 pct., in 1932 44 pct., in 1933 47 pct., in 1934 48 pct. en in 1935 52 pct. Daar zit niet in de landbouwsteun, tegen welken steun wij in principe geen bezwaar hebben. Men zou eens moeten kunnen uitrekenen, wat de werklozen meebetalen aan den crisissteun.

Dat is een verschuiving, die zich voltrokken heeft en die zeer bedenkelijk en van groote beteekenis is, waarover niet zoo vaak gesproken wordt, maar waardoor ten slotte toch de druk op de minst draagkrachtigen sterk is verzwakt. Nu kom ik tot het individu en ik neem als voorbeeld de grootere steden, want daar werken deze maatregelen in grooten omvang en daarop zijn deze maatregelen in de allereerste plaats gericht.

Ik neem een basisgeval: man, vrouw en 2 kinderen, zegge van 11—13 jaar. Dat gezin had in 1929 een inkomen van 28 à 30 gulden en verwoonde een huur van 6 gulden. Als deze man uitgetrokken is, krijgt hij 12 gulden steun, f 2,70 kindertoeslag en f 2,50 huurtoeslag, samen f 17,20. In andere groote plaatsen is dat iets lager, nl. f 16,36. Als de man dubbel uitgetrokken is, heeft hij in Amsterdam f 16,20 en in andere plaatsen f 15,36 en de ongeorganiseerden f 14,87. Als ik voor de inkomsten van deze gezinnen als gemiddelde neem 16 gulden voor Amsterdam, inclusief huurtoeslag, dan is dat hoog, omdat ik dan een gemiddelde neem, dat eigenlijk te hoog moet worden beschouwd, omdat het aantal ongeorganiseerden en dubbel uitgetrokken groter is dan het andere getal. Ik houd dan over na aftrek van de huur 10 gulden, dank zij het feit, dat deze man f 2,50 huurtoeslag heeft en eigenlijk dus maar f 3,50 verwoont. Voor het bekostigen van dezelfde hoeveelheid als in 1929 van de noodzakelijkste levensbehoeften, dus geen rekening houdend met de vroegere betere levenswijze, plus licht, plus fondsen, — ik heb nog eens geïnformeerd, daar zit niet eens de contributie in voor de vakvereniging of voor de werklozenkas — heeft dat gezin, berekend naar den maatstaf van 1929, maar rekening houdende met de prijsdaling, thans noodig f 9,96. Voor vleesch, visch, kaas, eieren, boter, fruit, dranken, kleeding, schoeisel, toilet, wasch- en schoonmaakbenodigdheden, courant, rooken, ontwikkeling en ontspanning, tram, is in zoo'n gezin beschikbaar 4 cent voor 4 personen! Toch zal men bezwaarlijk kunnen beweren, dat deze werkloze en zijn gezin geen schoenen noodig heeft, geen kleeding verslijt, zich niet behoeft te wasschen en te scheren, nooit een stukje vleesch, visch, kaas of fruit mag eten, brood zonder boter moet nuttigen, zijn huis niet hoeft schoon te houden, nooit de courant mag lezen en nooit eens in de noodzakelijkheid zou verkeerren van bus of tram gebruik te maken. Natuurlijk gebeurt dat wel eens, maar dan gaat het ten

coste van de hoeveelheid of de qualiteit van de eerste levensbehoeften, of ten koste van den winkelier, dien de man dan niet betalen kan. Ik wijs hierop met nadruk, omdat daarover zoo gemakkelijk gesproken wordt. Ik heb hier een brief in de Voorwaarts van 13 November 1934. Men heeft in Rotterdam een zeer serieus onderzoek ingesteld naar den toestand van de werklozen. Een huismoeder schrijft nu aan de Voorwaarts:

„Onze steun bedraagt f 14,75 voor vier personen, man, vrouw en twee meisjes van 13 en 11 jaar. Huur f 5; andere vaste lasten incl. begrafenisfonds, gas, electra f 2,84, kleeding en schoeisel 75 cent. Is totaal f 8,59, andere uitgaven voor levensmiddelen f 6,68, samen f 15,27. De steun bedraagt f 14,75, dus: te veel uitgave f 0,52.”

Die huismoeder schrijft verder:

„Zoo maak ik iedere week mijn kladje op, hang dat in de kast en kan er geen pas van wijken. Nu heb ik 52 cent te veel uitgegeven. Dan moet er maar een half pond boter af en brood, en de kaas, want bijleggen kan ik niet. Allemaal een boterham minder, dat is voor ons zoo erg niet, maar wel voor de kinderen. Die zijn in hun kwaadsten tijd en eten het meest. En als je de kinderen vier boterhammen hebt gegeven en je hebt niet meer, valt het niet mee om te zeggen: ik heb niet meer.

Daar er maar een dun schrapje boter op zit (iets op het brood kan niet) bestaat het niet, dat mijn kinderen hun krachten van vroeger behouden en daarbij nog flink groeien. Een versnapering kan er nooit op overschieten. Dat zou ik voor een kind toch hard noodig vinden, bijv. een appel of een banaan.

Nu iets over het lichamelijk onderhoud. Een bad om de veertien dagen. Iedere week is te kostbaar, maar hard noodig. Ook met de wasch gaat het zoo. De eene week kosten bad, de andere week kosten wasch.

Nu het beddegoed. Dekens te kort, kussensloopen heb ik niet meer, kopjesdoeken 6 à 5 cent, 2 baddoeken, lakens 4 en verder is mijn linnenkast uitgeput. Daarmee wil ik een geweldig tekort aantoonen. Ook hebben mijn kinderen hard schoenen noodig voor den komenden winter. Zij zijn uit hun mantels gegroeid. Zelf heb ik één jurk met lange mouwen. Als ik hem moet wasschen, dan moet ik een zomerjurk aantrekken. Met de kleeding van mijn man is het even slecht gesteld.”

Ik vind dat eenvoudig aangrijpend. En nu herhaal ik: ik versta de opvatting van de Regeering niet, ook niet van die personen en persorganen, die het doen voorkomen, alsof het wel mogelijk is. Hierom niet, omdat het zoo eenvoudig is. Men kan, los van alle andere problemen wat dit betreft, volstaan met aan te toonen, dat het wel kan; maar dan niet met algemeenheden. Het kan wèl, wordt er eenvoudig gezegd. Maar wij hebben toch budgetten, wij verstrekken budgetten, die zijn in ruime mate overal voorhanden. Waar is het budget, dat aangeeft dat het wel kan? Dit is geen zaak, waarbij men kan volstaan met algemeenheden. Wie tast het budget aan, door mij nu weer opnieuw gegeven? Maar niet met algemeenheden, met concrete gegevens; met vermelding welke posten verlaagd kunnen worden b.v.: zooveel minder voor noodzakelijk levensonderhoud, zooveel minder voor aardappelen. Dat bedoel ik met: concreet. Maar dat doet men niet.

Waarom doet men dat niet? Ik wil het u wel zeggen, Mijnheer de Voorzitter! Omdat dat te ruw en te rauw klinkt. Men kan veel gemakkelijker in het algemeen zeggen: de werklozen kunnen nog wel wat offeren, zooals men ook in het algemeen zegt: de beter gesitueerden kunnen niet méér betalen. Dat algemeene gebruikt men voor alle omstandigheden, precies zooals men het noodig heeft, maar dat is struisvogelpolitiek, want van algemeenheden kunnen de werklozen niet leven.

Nu houde men goed hiermede rekening: in dat eerste geval van dat gezin van 4 personen, dat 4 cent per week overhoudt voor alles wat ik heb opgenoemd, wordt nu aan huur betaald, dank zij den huurtoeslag f 3,50 (f 6 min f 2,50). Krijgt dat gezin

(de la Bella.)

geen huurtoeslag en woont het niet in een krot, dan zal het allicht betalen f 4,50 of f 5, maar dan is er, in plaats van 4 cent over, een tekort van 96 cent of van f 1,46.

Het tweede geval, dat van die huismoeder in Rotterdam; die had reeds een tekort van 52 cent en die heeft nu een huurtoeslag, daarin begrepen, van f 1 en verwoont dus maar f 4.

Door intrekking van den huurtoeslag wordt dat tekort nog verhoogd. Ik spreek niet eens over de berichten van stijging der prijzen. Ik heb hier de *Nieuwe Rotterdamse Courant*:

„Van de zijde der melkinrichtingen deelt men ons mede, dat de prijs van de melk met ingang van Maandag a.s. met 1 cent wordt verhoogd.”

Er zijn ook berichten van verhooging der brood- en vleeschprijzen.

Die levenswijze, zooals die nu wordt gevoerd, moet invloed hebben op de volksgezondheid. Ik mag in dit verband wijzen op een artikel van den heer J. Rensen in *Het Volk* van enkele dagen geleden, waarin hij het heeft over belangrijke onderzoeken, welke hebben plaats gehad. Hij spreekt van een rapport van medici. Dr. Tromp te Utrecht heeft een onderzoek ingesteld en dan staat er:

„Wanneer het hierboven geschrevene wordt samengevat, dan blijkt daaruit, dat de voeding der Utrechtsche werklozen in het voorjaar 1934, wat betreft de calorieënwaarde, als niet voldoende is te beschouwen.”

Er is later een ander onderzoek ingesteld, maar het resultaat daarvan is mij niet bekend.

Verder staat in dit rapport:

„Een verbetering in de voeding zou (dus) moeten gaan in de richting van vermeerderden toevoer van alle bestanddeelen.”

Ik heb hier een proefschrift van den heer ten Bokkel Huinink te Schiedam, waarin staat:

„Wij komen dus op goede gronden tot de conclusie, dat alle physiologen de gemiddelde voeding in de door ons onderzochte gezinnen niet voldoende achten.”

Ik heb hier een Haagsch onderzoek van het statistisch bureau in den Haag. Een enkele conclusie uit het rapport over het onderzoek vóór de groote steunverlaging — dat is al een tijd geleden —: 10 procent der gezinnen hadden toen reeds, in 1932, onvoldoende voeding. Tot deze conclusie kwam professor Gorter te Leiden, alhoewel er enkele gezinnen zijn, waar door goede raadgeving voor hetzelfde geld wel voldoende voeding kan worden gekocht.

Ik heb hier de Haagsche medici. Zij namen waar, dat de lichamelijke voedingstoestand bij de gezinnen, in het onderzoek betrokken, voor 22 pct. der vaders matig was, bij 5,1 pct. onvoldoende; bij de moeders voor 24 pct. matig en bij de kinderen voor 13,7 pct. matig en 4 pct. onvoldoende. Ik geloof wel te mogen zeggen, dat vaststaat, dat in Nederland in een groot aantal gezinnen de voeding te wenschen overlaat. Daaraan behoeft men niet te twijfelen. Hierin ligt ook de reden van de waarschuwing, die ook al eens dr. Heijermans in zijn open brief aan den Minister van Sociale Zaken heeft doen hooren.

Welk een toestand nu, vooral als men lang werkloos is. De Regeering had reeds lang naar wegen moeten zoeken, welke dan ook, om langdurig werklozen op de een of andere wijze extra steun te geven. Zoo is het eigenlijk en nu komt ze — het is ongeloofelijk — met afschaffing of vermindering van den huurtoeslag.

Ik ben van meening, en zeg het met bijzonderen nadruk, zonder eenige reserve: dat kunnen de werklozen niet dragen, dit niet en ook geen enkele vermindering van den huurtoeslag. En hiermede is naar mijn opvatting ook mijn derde stelling van den gedachtengang van den Minister van: werklozen en huiseigenaren samen dragen, als onmogelijk te beschouwen.

Ik kom nu tot de andere onderstelling: de eigenaren moeten betalen, niet dus de werklozen. Daarbij maak ik onderscheid

tusschen gemeente- en woningbouwverenigingswoningen met Rijkssteun ingevolge de Woningwet gebouwd en verenigings- en gemeentewoningen niet met Rijkssteun ingevolge de Woningwet gebouwd, en voorts de particuliere huiseigenaren.

In het adres van den Nationalen Woningraad van 3 September staat:

„Daarbij is uiteraard ook de vraag naar voren gekomen in hoeverre het mogelijk zou zijn door huurverlaging de nadeelen van de intrekking van den toeslag voor de betrokkenen te compenseeren. Hoewel wij hieromtrent nog niet over uitvoerige gegevens beschikken, kan toch op grond van hetgeen reeds bekend is, wel de meening worden uitgesproken, dat in vele gevallen de intrekking van den toeslag het steunbedrag zoodanig zal doen verminderen, dat dit niet door een huurverlaging te compenseeren zou zijn, zonder de Overheidsbijdragen voor de Woningwetwoningen zeer aanzienlijk op te drijven en het huurpeil in vele gevallen te doen dalen tot beneden het bedrag, waartegen nieuwe woningen gebouwd kunnen worden. Dit laatste zou uiteraard leiden tot een ontwrichting van de verdere woningvoorziening en tot een volkomen illusoir maken van het op zich zelf door ons bestuur zeer gewaardeerde aanbod van de Regeering om den bouw van goedkope woningen te bevorderen. Voorts blijkt het bedrag der steunvermindering, als gevolg van de intrekking van den toeslag, in talrijke gevallen zoo groot te zijn, dat de betrokkenen niet in staat kunnen worden geacht den ouden huurprijs te blijven betalen en derhalve gedwongen zullen worden te vertrekken.

Ons bestuur kan Uw Excellentie niet verhelen, dat het het hier geschetste gevolg van de intrekking van den toeslag zeer ernstig acht.”

Ik zou den Minister willen vragen, weet hij wel, voor welke moeilijkheden de woningbouwverenigingen worden geplaatst en dat deze er toe moeten leiden, dat zij de annuïteiten niet kunnen voldoen.

Een andere vraag: kan men verschil maken bij de huurders tusschen werklozen en werkenden? Kunnen de woningbouwverenigingen dat? Als zij dit wel kunnen, is de werking van de huurverlaging, die men beoogt, nog geringer. Als zij dat verschil niet kunnen maken, lijden de woningbouwverenigingen 3 of 4 maal zooveel schade als de Regeering voordeel heeft van den maatregel, ten minste voor deze woningen.

Mijnheer de Voorzitter! Wie moeten de gevolgen dragen voor de verenigings- en gemeentewoningen, niet met Rijkssteun ingevolge de Woningwet gebouwd? Voor de 60 000 woningen dragen de gemeenten het risico van de exploitatie. Verliezen door huurverlaging komen dus voor rekening van de gemeentekassen. Het Rijk is echter mede verantwoordelijk te stellen voor deze woningen.

Op 5 Januari 1925 vaardigde de Regeering een circulaire uit aan de gemeentebesturen, waarin nadrukkelijk werd medegedeeld, dat bij de voorschotten, verleend voor woningbouw, de regel zou blijven gelden, dat gemeenten, die zelf kunnen leenen, niet van het Staatskrediet gebruik moesten maken. Later was die aansporing geruimen tijd niet meer noodig, omdat de rente der Rijksvoorschotten belangrijk hooger werd gesteld dan die, waarvoor de gemeenten op de vrije markt konden leenen. Vele gemeenten maakten toen vanzelf geen gebruik van het Staatskrediet. Het huurpeil van de hier bedoelde 60 000 woningen ligt in het algemeen iets hooger dan dat der met Rijkssteun gebouwde woningen.

Huurverlaging is derhalve dringend noodig. De jongste Regeeringsmaatregelen maken haar zelfs onvermijdelijk.

Intusschen is een mededeeling verschenen omtrent Amsterdam. Ik kan de draagwijdte er van zoo niet beoordeelen, ook niet voor de gemeenten. Ik weet ook niet, of andere gemeenten dit kunnen doen op deze wijze.

Ik zou er voorts op willen wijzen, dat het dringend noodig is, dat de rente voor de bij de Rijksfondsen voor gemeente- en verenigingswoningen afgesloten leeningen worden verlaagd tot het percentage, dat voor de Rijksvoorschotten geldt.

(de la Bella.)

Ook daarover is een mededeeling verschenen, waarvan ik de draagwijdte zoo niet kan beoordeelen.

Ik zou den heer Minister willen vragen: geldt dat nu voor alle vereenigingen, en is deze maatregel dan in dit opzicht voldoende?

Mijnheer de Voorzitter! Het derde geval betreft de particuliere woningen. De zaak staat zeer verschillend. Ook is er verschil in eigenaren met oud bezit en die in latere jaren hebben gebouwd. Er zal wel een groot deel zijn, dat in staat is huurverlaging tot het volle bedrag van de vermindering te nemen. Een deel zal in staat zijn iets te dragen, terwijl de huurder niet kan dragen. Een deel verkeert wellicht in de omstandigheid, dat het ook niet kan, want er zitten bij de particuliere huiseigenaren ook een groot aantal moeilijkheden. Wat moet er gebeuren op grond van deze regeling, die zoo weinig positiefs bevat? Wil de Regeering hen steunen? Kunnen die particuliere huiseigenaren onderscheid maken tusschen werkenden en werklozen? Ik weet het niet! Wel weet ik, dat de eene man vandaag werkloos is en morgen werkt, en omgekeerd. Het verschil maken is dus niet zoo eenvoudig.

In het communiqué van de Zwolsche conferentie staat:

„Ook verhuurders van particuliere arbeiderswoningen, voor zoover bewoond door steuntrekken, moeten een redelijke verlaging van de huur toepassen, opdat niet alleen de steuntrekken de nadeelen van de wijziging onder vinden.”

Hier wordt gezegd: „voor zoover bewoond door steuntrekken”. Daarom stel ik ook de vraag: geldt het alleen voor werklozen of niet?

Mijnheer de Voorzitter! Waarop komt dit alles neer?

De Regeering zelf had het standpunt ingenomen: het is niet mogelijk vóór het vaste-lastenontwerp tot wet zal zijn verheven. Die wet is niet aangenomen; de Regeering zegt: nu doe ik het toch, al mis ik den grondslag, waarop deze heele zaak rusten moet; dat is van onderen af de renteverlaging, enz. Dat kan toch niet, Mijnheer de Voorzitter; ik heb wel gelezen, dat het wraak zou zijn van de Regeering, maar dat geloof ik niet. De heele grondslag echter is weggeslagen.

Nu kan dat alles ook veel invloed hebben op het woningpeil. Een van de weinige dingen, die in den storm van dezen tijd in het algemeen bewaard zijn gebleven, een van de cultuurgoederen, zou ik zeggen, is het woningpeil; het is een kostbaar goed. Ik heb gesproken over de budgetten der werklozen; duizenden gezinnen hebben het laatste restje welvaart zien wegsinken; ze hebben niets meer over, er is aan alles te kort; bittere armoede heerscht er; er ontstaan spanningen; de werklozen weigeren den toestand te zien als gevolg van een natuurramp; men acht de Regeeringspolitiek mede verantwoordelijk voor het leed, dat over ons volk is gebracht. Ontneem aan deze menschen, althans aan velen van hen, ook nog de woning, aan welker peil zij zich hebben gewend; dat is welhaast het ergste, wat gij nog doen kunt. Dat houdt natuurlijk ook in, dat het systeem van samenwonen weer wordt bevorderd met alle misère, daaraan verbonden.

Ik vraag den geachten bewindsman: is er dan geen andere weg in Nederland? Wat kan wel? Huurverlaging is zeer gewenscht, natuurlijk; er is een wanverhouding gekomen tusschen het inkomen, ook van de werkenden, en de huur. Maar niet op de wijze als de Regeering nu doet! Dan zouden er moeten komen huurcommissies, een huuropzeggingswet met een zekere basis als grondslag, b.v. 20 pct. beneden 1931, of een andere; aanbouw van een groot aantal goede woningen; renteverlaging van hypotheek en andere vaste lasten. Ik weet wel wat de Minister hierop zal antwoorden. Maar dat is toch de weg en daarbij is het probleem, dat er wellicht een aantal personen is, dat in verband met den huurtoeslag niet bereid is in een goede en goedkoopere andere woning te trekken. Zeer ondergeschikt; er zijn trouwens wel maatregelen denkbaar, waardoor zij, die b.v. meer dan f 5 of f 6 verwonen, geleidelijk naar een andere woning kunnen gaan, maar dan goede woningen en dan zou dat toegepast moeten worden met de omzichtigheid, die geboden

is in verband met de diepe ellende, waarin honderdduizenden gedompeld zijn.

De heer Mendels: En wie betaalt de verhuiskosten?

De heer de la Bella: Daarvoor is nu een toezegging van de Regeering. Dit alles kan ook gebeuren zonder intrekking van den huurtoeslag; dat was heelemaal niet noodzakelijk. Men had den toeslag kunnen verminderen in verhouding tot de gevolgen van de maatregelen, die men voor de huurverlaging neemt. Alleen: men heeft bewust den anderen weg gekozen.

Ik begrijp ook de haast niet. Wat is de reden daarvan? Waar komt dan eigenlijk de aandrang vandaan? De Regeering heeft gezegd: financieel voordeel heb ik er niet van. Mijnheer de Voorzitter! Eigenlijk is het met dien aandrang het oude liedje: Verbond van Nederlandsche Werkgevers; Vrijheidsbond; *Rotterdammer*, *Handelsblad* en nog een enkel ander blad. Ik heb daarover al eens meer gesproken. Wanneer men iemand, die niet de constellatie in het Nederlandsche Parlement kent, maar die waarneemt wat de Regeering wil en wat die paar organisaties en bladen willen, vroeg, hoe dat Parlement is samengesteld, dan zou hij zeggen: er moeten in de Tweede Kamer der Staten-Generaal ten minste 51 leden van den Vrijheidsbond zitten. Ik weet niet precies de samenstelling, maar het cijfer lijkt mij nogal hoog.

Maar bovendien, als de Minister de draagkracht van de werklozen beoordeelt zooals hij doet, welke moet dan wel de draagkracht zijn van onze bevolking en van de beter gesitueerden in het bijzonder? Kan dan het deel van het volk, dat tot offeren nog in staat is, het offer niet brengen, waardoor deze rampspoedige maatregelen ons volk bespaard blijven? Er is een blad, dat over deze dingen nogal gemakkelijk spreekt. Ik heb hier een mededeeling uit dat blad:

„De critici” — dat ben ik ook en dat zijn personen, die mijn meening zijn toegedaan — „hebben zich, voor zoover wij hebben kunnen nagaan, geen van allen met de financiële zijde van de steunregeling ingelaten. De hoogere uitgaven vorderende verbeteringen wil men gaarne gehandhaafd zien, maar voor het overige zouden de wijzigingen teruggenomen moeten worden. Wat de dekking van de dan weder stijgende uitgaven voor den steun betreft, geldt bij de critici blijkbaar het: après nous le déluge. De circulaire van den Minister van Binnenlandse Zaken omtrent de vermindering voor 1937 van den grondslag voor de uitkeeringen uit het Werkloosheidssubsidiefonds met 10 pct. — waaruit mede is gebleken dat dit fonds met een miljoenen tekort te kampen heeft — heeft kennelijk niet den minsten indruk gemaakt.

Zou de Regeering voor dergelijke onverantwoordelijke critiek opzij gaan, dan zou het met ons economisch leven ongetwijfeld nog sneller bergafwaarts gaan, dan thans reeds het geval is.”

Een ander citaat betreft de Indische defensie. Daarin staat:

„Indien wij de veiligheid dier gewesten ter wille van financiële perspectieven in gevaar brengen, zou de geschiedenis wel eens de waarheid van het penny-wise, pound-foolish voor den zooveelsten keer kunnen aantoonen.”

Beide citaten zijn uit de *Nieuwe Rotterdamsche Courant*; indien ik hier in plaats van „de veiligheid dier gewesten” zou willen lezen „de volkskracht” of „de volksgezondheid”, dan zou deze passage luiden:

„Indien wij de volkskracht (de volksgezondheid) ter wille van financiële perspectieven in gevaar brengen, zou de geschiedenis wel eens de waarheid van het penny-wise, pound-foolish voor den zooveelsten keer kunnen aantoonen.”

Ik vind het een prachtzin; ik zal hem onthouden. Maar wat de *Nieuwe Rotterdamsche Courant* schrijft is volkomen onjuist en de twee citaten dekken elkaar heelemaal niet.

60ste VERGADERING. — 10 SEPTEMBER 1936.

Interpellatie van den heer de la Bella.

(de la Bella.)

Ik zal over den huurbijslag niet veel meer zeggen; de regeling draagt de sporen van een volkomen verwaarloozing van de grenzen der draagkracht en der mogelijkheden, van een onverklaarbare overhaasting. Ik wil niet eens spreken over allerlei vragen van interpretatie. Men hoort ook de ongelooflijkste veronderstellingen. Ik heb iemand gesproken, die mij zeide: ik heb uit betrouwbare bron het volgende vernomen: de regeling moet zoo worden opgevat, b.v. de huur is f 6,50, de bijslag f 2; van dien bijslag gaat nu f 1 af; die man gaat naar zijn huiseigenaar en de man weet wel, hij kan het niet betalen en hij verlaagt de huur met f 1. De huur wordt dus f 5,50. De volgende week komt die man zijn steun halen. Men zegt: uw huurtoeslag is verminderd, nu de huur minder wordt, krijgt u f 0,34 minder. Nu kan die man weer naar zijn huiseigenaar gaan en die strijkt misschien weer de hand over het hart en zegt: ik zal die f 0,34 betalen, maar dan wordt de volgende week weer de toeslag verlaagd. Dat geldt voor Amsterdam zelfs zoo sterk, dat de situatie zoo kan zijn, dat de huiseigenaar de huur f 1 verlaagt en dat de man zelf ook nog f 1 minder krijgt. Nu is er eenigen tijd geleden een communiqué verschenen. De Minister erkent daarin deze nadeelige gevolgen en zegt maatregelen te zullen treffen om de naar voren gebrachte bezwaren, die naar men zegt voor de georganiseerde werklozen hier ter stede wel zeer sterk spreken, te gemoet te komen.

Ik heb den man, die het mij verteld heeft, gezegd: ik vind de zaak veel te tragisch om er grapjes mee te maken, maar het bleek toch zoo te zijn. Nu hebben wij dat bericht gehad. Ik heb in den aanvang van mijn betoog mijn erkentelijkheid uitgesproken over de verbeteringen, die in de regeling zijn aangebracht, maar hiervoor kan ik den Minister geen dank brengen. Ieder dien ik hierover gesproken heb, heeft gezegd: Dat gaat alle perken te buiten; dat is ongelooflijk. Ik heb bij mij zelf gezegd: nu moeten wij nog de situatie hebben, dat de intrekking hiervan straks als een soort concessie zal worden beschouwd.

Mijnheer de Voorzitter! Nog een enkel woord over de standaardloonen. Zij die over een aaneengesloten tijdsduur van 4 jaar minder dan 26 weken hebben gewerkt, worden ten aanzien van de steunregeling niet meer geacht te behooren tot het beroep, dat zij eertijds uitoefenden. De nieuwe loonnorm eerste klas was eerst f 20, nu f 23, negende klas f 12, nu f 13. Als men in 52 aaneengesloten weken ten minste 26 weken heeft gewerkt, dan behoort men tot het beroep, hetwelk men in die 26 weken in hoofdzaak heeft uitgeoefend. Dit is ook in vele gevallen een zeer belangrijke verslechtering. Ook bij de nieuwe standaardloonen is het soms meerdere guldens per week. Ik wil vaststellen, dat het standaardloon van duizenden arbeiders belangrijk ligt onder het werkelijke loon. Het ligt ook onder het gemiddelde loon. Ik heb cijfers in *Het Volk* gezien over den Haag voor allerlei beroepen, waaronder f 23, f 27, f 26, f 25, enz. Dat is allemaal belangrijk hooger en er is slechts een enkel beroep, waar het minder is. Maar het gemiddelde is hooger. Men huldigt niet het standpunt: Ik haal hem uit dat beroep en breng hem in een klasse van een gemiddeld loon, gebaseerd op de werkelijke loonen, maar die man wordt er uit gehaald en het verband tusschen loon en steun wordt volkomen verbroken. Daarom is ook principieel de wijziging zeer belangrijk. Ik moge een enkel voorbeeld noemen van gezinnen in Amsterdam, met twee kinderen en dubbel uitgetrokken, van groepen als geschoolde metaalbewerkers, typographen, meubelmakers, kantoorbedienden, technici en timmerlieden. Als ik neem een loon van ongeveer f 28, dan konden zij maximum krijgen f 16,70 en nu wordt dat f 14,53. Dat is dus een verschil van f 2,17. Men moet zich dat eens realiseren.

Een loon van f 26. Die kon krijgen f 15,76, nu f 14,53; het verschil is f 1,23.

Wat ook eigenaardig is: voor de ongeschoolden, b.v. de transportarbeiders, is zelfs de basis f 24. En nu heeft men voor die menschen zoo maar een basis aangenomen van f 20, later verhoogd tot f 23. Dat is nooit te aanvaarden. Dat kan niet. De motiveering is: Zij behooren niet meer tot het beroep. De Regeering gaat eigenlijk nog verder: Zij behooren ook niet tot een groep, welke als gemiddelde kan worden genomen. Een sterke

en ingrijpende conclusie, maar daarom nog niet een juiste. Ik vraag: Heeft de Regeering zoo weinig vertrouwen in haar eigen politiek, dat zij tot deze conclusie komt? Een conclusie, die eigenlijk gaat in de richting van blijvende werkloosheid. Is dit nu een zaak, die men maar zoo eventjes kan inschakelen? Is dat niet een probleem op zich zelf? Het zijn veelal arbeiders, die hun vak uitnemend verstaan.

Ik weet wel, dat ook in dit opzicht van werkgeverszijde aandrang wordt uitgeoefend om ze niet langer te beschouwen als gewone werklozen, enz. Maar de Minister behoeft toch niet alles zoo maar te doen wat van die zijde wordt gesuggereerd. Voor duizenden arbeiders is dit eveneens onmogelijk om te dragen, te meer, omdat dit arbeiders zijn, die reeds zoo lang werkloos zijn. Men moet zich dit maar eens even realiseren. Hoe langer de werkloosheid duurt, hoe grooter de nood in de gezinnen. Men teert alles op; kleeding, enz. Als die menschen 4 jaar werkloos zijn, moet men ze nog noodig minder geven. Dat is juist de groep, die in wezen eigenlijk meer moet hebben. Ik verwijs, wat dat betreft, ook naar mijn beschouwingen over de draagkracht. Niet alleen de Regeering, maar ook de pers en de politieke partijen, die dit tot nog toe niet hebben gedaan, moeten zich vertrouwd maken, volkomen vertrouwd maken met de gedachte: Kijk eens, wij kunnen aan veel raken, maar niet aan den steun. Dat is wel heel moeilijk, maar men zal het toch moeten doen, net zoo lang totdat de omstandigheden gewijzigd zijn, zoodanig gewijzigd, dat een andere situatie geschapen is. Wij hebben ook tegen deze wijziging van de standaardloonen zeer ernstige bezwaren.

Nog één opmerking. De Minister heeft gezegd: Wij verdienen er niets op. De verslechtingen wegen op tegen de verbeteringen. Ik durf geen conclusie te trekken, maar ik ben er toch niet heelemaal gerust op, dat de kosten van de verbeteringen opwegen tegen de verminderingen.

Er heeft zich tegen deze zaak een ongekend verzet ontwikkeld, zooals nog maar weinig gezien is. Het is geworden tot een volksbeweging. Alle richtingen in de vakbeweging hebben er zich tegen verklaard. De Vereeniging van Nederlandsche Gemeenten heeft verder uitstel gevraagd om haar in staat te stellen een onderzoek in te stellen en dit af te wachten.

Bij verschillende gemeentebesturen en gemeenteraden is de zaak aan de orde geweest. Ik kan niet opnoemen bij hoeveel. De houding van Amsterdam is bekend. In Rotterdam heeft het gemeentebestuur aan den raad dit geschreven:

„Subsidiair is gevraagd in de bestaande regeling van den huurbijslag geen verandering te brengen alvorens door middel van andere, door de Regeering te nemen maatregelen, de huren zullen zijn verlaagd, opdat de steuntrekkende huurders geen schade lijden. Ook is de wenschelijkheid bevestigd, om de regeling nopens het standaardloon op te schorten in afwachting van nader overleg met deze gemeentebesturen, omdat de gevolgen van de thans ontworpen regeling door de betrokkenen niet gedragen kunnen worden. Daarbij is er reeds aanstonds op aangedrongen de tegen Mei 1937 aangekondigde tweede verlaging der uitkeeringen niet te doen plaats vinden.”

En verder staat daarin:

„Het hierboven weergegeven resultaat van het met den Minister gevoerde overleg heeft onze ongerustheid ten aanzien van de beoogde maatregelen niet weggenomen.”

Men heeft de zaak in den gemeenteraad gehad en met algemeene stemmen is besloten zich tot de Regeering te wenden. In den Haag is een motie aangenomen, geen wettige middelen onbeproefd te laten van de Regeering alsnog gedaan te krijgen, dat de gewijzigde steunregeling, voor zoover deze verslechtingen inhoudt, buiten werking wordt gesteld; met 29 tegen 10 stemmen! Eigenlijk is de burgemeester van den Haag de eenige, als persoon van de gemeenten, die er niet tegen is en dat zal wel mede beïnvloed zijn door het feit, dat in den Haag een groot aantal woningen leegstaat. Anders kan ik het niet begrijpen. Er hebben zich tegen verzet: de Federatie van Vereenigingen voor Ziekenhuisverpleging, de Nationale Woning-

(de la Bella.)

raad, de Landelijke Federatie ter behartiging van het Ziekensweten, de Nederlandsche Bond van Grondeigenaren, de Centrale Bond van Verbruiksoöperaties, alle lichamen van grooten omvang en groote beteekenis.

In de *Volkskrant* staat een onderhoud van *De Tijd* met het Tweede Kamerlid den heer Steinmetz, waarin gezegd wordt:

„Afgezien van de liberalen is nergens een voorstander van dezen maatregel te vinden.”

Het Christelijk-historisch orgaan *De Nederlander* dringt aan op wederinstelling van huurcommissies en is tegen afschaffing van den huurtoeslag; hier is niet aan te ontkomen.

In *De Vrijzinnig-Democraat* schrijft een ingewijde, die zich „practicus” teekent, over de jongste steunmaatregelen van den vrijzinnig-democratischen Minister den heer Slingenberg. Deze deskundige gevoelt weinig voor het „speciale tarief”, waarop de Minister de langdurig-werklozen wil onthouden. En met klem van redenen licht hij toe, waarom hij „ernstige bezwaren” heeft tegen de afschaffing van den huurtoeslag.

Ons geacht medelid de heer de Bruijn heeft gezegd in een bijeenkomst:

„Beseft de Regeering wel, welk gevaarlijk en onverantwoordelijk spel zij speelt? Steunt de meening der Regeering dan alleen op haar machtsmiddelen, alleen op de trouw en discipline van politie en militairen?”

Ik schroom heelemaal niet om te vragen, de verbeteringen te handhaven. Ik voeg aan het vooraangaande toe, dat een samenknoppelen van de verbeteringen in de regeling aan de verslechteringen mij onjuist toeschijnt.

De verbeteringen zijn dringend noodig. Wij hebben er haastdadelijk op aangedrongen. Iets kan zeer noodig zijn, absoluut noodig zijn, zonder dat dit inhoudt, dat een ander het betalen kan. Zoo is het hier ook. De wenschelijkheid van een verschuiven, de één wat meer en de ander wat minder, kan er zijn, moet er vaak zijn. Maar hier kan dat niet uit de overwegingen, die ik heb genoemd.

Ik vraag dus met grooten nadruk aan den geachten bewindsman deze samenknoppeling te verbreken.

Ik kom tot mijn slot, Mijnheer de Voorzitter! De heer Minister kan zeggen: ik doe het toch. Ik laat daar, of dit als ondergrond mee heeft: vooral heel sterk te zijn en onwrikbaar te staan ondanks alle verzet, of dat daarin — en hier kom ik nu tot een bijzonder, maar voor ons politieke leven zeer belangrijk punt — zou moeten worden onderkend — ik zal niet zeggen — minachting —, maar een volkomen onbewogenheid ten opzichte van alle uitingen, die toch komen van organen, organisaties en personen, die aanspraak mogen maken op waardeering voor hun oordeel, omdat zij eerlijk meenen het belang van het Nederlandsche volk te dienen. Het zou diep te betreuren zijn, indien een zoo sterke uiting van verzet als wij ten opzichte van deze materie hebben kunnen waarnemen, in een land als het onze, niet den weerklank zou vinden, welke ons het gevoel geeft, dat moeilijkheden tot oplossing kunnen worden gebracht in een geest en op een wijze, die door de groote massa van ons volk kunnen worden verstaan en door de organen, die in ons maatschappelijk leven zijn ontstaan en gegroeid, worden aanvaard en verdedigd.

Mijnheer de Voorzitter! Men meene niet, dat wij geen oog hebben voor de ontzaglijke moeilijkheden, waarvoor de Regeering staat. Welke Regeering hier plaats neemt, zal in dezen benardden tijd met buitengewone moeilijkheden te kampen hebben, welke haar recht geven op een medewerking ook van de parlementaire instanties, een medewerking, waartoe misschien in normale omstandigheden in bepaalde gevallen minder gauw zou kunnen worden besloten. Maar dit alles toch binnen de grenzen van de verantwoordelijkheid, die iedere partij en ieder van ons individueel heeft te dragen en zeker binnen de grenzen van de mogelijkheden. Maar omgekeerd mogen wij van de Regeering verwachten, dat zij bereid is, en ik voeg er aan toe, en den moed heeft op een genomen besluit terug te komen, wanneer zij waarneemt, dat er een zoo ernstig verzet bestaat, als hier bij

dezen maatregel tot uiting is gekomen, dat zij minstens bereid is een overijde toepassing achterwege te laten en op de basis van mogelijkheden alles nog eens ernstig in overweging te nemen.

Mijnheer de Voorzitter! Diep doordrongen van het verantwoordelijkheidsgevoel, dat elk van ons in dezen zoo gevaarvollen tijd past, vraag ik namens mijn fractie aan den geachten bewindsman, doe ik een beroep op den Minister, ik mag zeggen een hartstochtelijk beroep: doe het niet. Laten wij naar andere wegen zoeken, die wellicht hetzelfde resultaat kunnen brengen, wat betreft de huurverlaging, zij het dan over langeren termijn. Zooveel haast kan bij deze zaak niet zijn. Laat men geen verwarring brengen, ook niet een zoo grooten wrok, als deze maatregel uit een gekrenkt rechtsgevoel brengen moet.

Ik ben overtuigd, dat het nemen in nadere overweging van wat de Minister voornemens is te doen, zal zijn in het waarachtig belang van het volk, in het waarachtig belang van ons land.

Mijnheer de Voorzitter! Ik zou aan den Minister de volgende vragen willen stellen:

1. Wat is de reden, dat de Minister van Sociale Zaken zich in zake den huurtoeslag niet gehouden heeft aan zijn toezegging, gedaan in de Tweede Kamer der Staten-Generaal in de zitting van 4 en 5 Mei 1936, volgens welke de Minister een gewijzigde regeling in zake den huurtoeslag eerst zou overwegen, nadat het wetsontwerp tot verlaging van sommige vaste lasten tot wet zou zijn verheven en de wijziging voor iedere gemeente afzonderlijk zou toepassen, naarmate er goedkoopere en aan redelijke eischen voldoende woningen beschikbaar zijn?

2. Is de Minister niet van oordeel, dat voor de werkloze arbeiders de uiterste grens der financieele draagkracht is bereikt — zoo niet overschreden — en dat dus intrekking of zelfs vermindering van den huurtoeslag, indien er geen volledige compensatie tegenover staat, onmogelijk moet worden geacht?

3. Is de Minister niet van meening, dat in verband met de vorige vraag, aan intrekking of vermindering van den huurtoeslag in elk geval een dienovereenkomstige huurverlaging dient vooraf te gaan en dat derhalve eerst door het treffen van wettelijke maatregelen en de bevordering van den bouw van goedkoopere arbeiderswoningen huurverlaging moet zijn tot stand gekomen?

4. Zoo niet, op grond van welke overwegingen verwacht de Minister dan, dat door afschaffing van den huurtoeslag een evenredige verlaging van huren van arbeiderswoningen zal worden bereikt?

5. Is het den Minister bekend, dat het den gemeenten en den woningbouwverenigingen in het algemeen slechts mogelijk is de huren te verlagen, indien door de Regeering belangrijke financieele medewerking wordt verleend? Zoo ja, op welke wijze en in welken omvang zal de Regeering deze medewerking dan verleen?

6. Is de Minister van oordeel, dat onderscheid gemaakt kan worden tusschen de huren van de werkende en die van de werkloze arbeiders? Zoo niet, zal dan de hulp, bedoeld in de vijfde vraag, verstrekt worden voor alle woningen van de gemeenten en de woningbouwverenigingen?

7. Is de Minister ook bereid, financieele medewerking te verleen voor verenigings- en gemeentewoningen, die niet gebouwd zijn met Rijkssteun ingevolge de Woningwet, ten einde ook voor deze woningen huurverlaging mogelijk te maken?

8. Is de Minister bereid te bevorderen, dat op zeer korten termijn de rente van met Rijksfondsen voor den bouw van verenigings- en gemeentewoningen afgesloten geldleeningen wordt verlaagd tot het rentepercentage, hetwelk voor de Woningwetvoorschotten geldt?

9. Is de Minister voornemens, maatregelen te treffen om de daarvoor in aanmerking komende particuliere huiseigenaren in staat te stellen de huren te verlagen, in overeenstemming met den eventueel daarna af te schaffen of te verminderen huurtoeslag?

10. Is het de bedoeling van den Minister, eerst dan toestemming aan gemeentebesturen te geven tot inhouden van

(de la Bella e. a.)

de huur van het steunbedrag en deze huur aan den huiseigenaar uit te keeren, indien de huur minstens verlaagd wordt met het bedrag, dat gesteunde arbeiders eventueel minder zullen ontvangen aan huurtoeslag?

11. Vreest de Minister niet, dat door de maatregelen, om tot huurverlaging te komen, een stijging van woninghuren van lagere huurklassen zal ontstaan en, zoo ja, welke maatregelen zal de Regeering dan tegen deze gevolgen nemen?

12. Acht de Minister het in verband met den aard en den duur der werkloosheid juist, zich op het standpunt te plaatsen, dat personen, die over een aaneengesloten tijdsduur van 4 jaar minder dan 26 weken hebben gewerkt, niet meer behooren tot het beroep, dat zij eertijds uitoefenden en is het den Minister bekend, dat door toepassing van de in de nieuwe regeling genoemde standaardloon voor duizenden gesteunde arbeiders de uitkeeringen belangrijk zouden worden verminderd?

13. Is de Minister niet van meening, dat deze arbeiders juist ten gevolge van den langen duur der werkloosheid en den ontzettenden achterstand, daardoor in de gezinnen ontstaan, geen enkele vermindering van den steun meer kunnen dragen?

De **Voorzitter**: Is de Regeering bereid op de gestelde vragen te antwoorden?

De heer **Slingenberg**, Minister van Sociale Zaken: Ja, Mijnheer de Voorzitter!

De **Voorzitter**: Dan is thans het woord aan den heer Minister van Sociale Zaken.

De heer **Slingenberg**, Minister van Sociale Zaken: Mijnheer de Voorzitter! Ik moge beginnen met mijn erkentelijkheid te betuigen aan deze Kamer voor het inwilligen van het verzoek van den afgevaardigde om deze interpellatie tegenover de Regeering te mogen houden en tevens den geachten interpellant voor het feit, dat hij de aanvraag heeft gedaan. Ik ben daarvoor erkentelijk, omdat daardoor de gelegenheid wordt geboden om deze inderdaad zeer belangrijke maatregel nader te bezien in een sfeer van rust en waardigheid, die deze Kamer sedert jaren siert en tevens, om daardoor een beschouwing te geven over de maatregelen, die minder eenzijdig en minder tendentiekus zijn dan ik in den lande in een deel van de pers en in tal van vergaderingen heb waargenomen.

Ik moet ook bij voorbaat een woord van verontschuldiging spreken, omdat ik in den loop van mijn betoog iets meer in bijzonderheden zal moeten treden dan in deze vergadering gebruikelijk is. Maar en de aard van het onderwerp en het betoog van den geachten interpellant zullen mij er toe nopen om hier en daar een zeer klein onderdeel toch naar voren te moeten brengen. Het doet mij leed, dat dat zal moeten geschieden, maar het is, geloof ik, voor de beoordeeling van het geheel moeilijk anders mogelijk.

De genomen maatregelen, aangekondigd in de circulaire van 31 Juli, vormen één complex, één complex, waarin voordeelen voor de gesteunde werklozen liggen en waarin ook nadeelen liggen. De algemeene strekking van de maatregelen is: een bevordering van een rechtvaardige verdeling van de beschikbare gelden, in deze richting, dat zij vormen een begunstiging van het platteland met het allerlaagste tarief en dat zij tevens vormen een begunstiging van de groote gezinnen. Indien men spreekt in den lande van steunverlaging als gevolg van de genomen besluiten, dan moet ik die qualificatie met beslistheid verwerpen. Zij is in haar algemeenheid niet juist. De Regeering, die de gesteunde werklozen moet zien als een collectiviteit, verlaagt niet de uitkeeringen, waarvan het totaalbedrag zich niet wijzigt, maar past een andere en, naar haar meening, betere verdeling van de beschikbare gelden toe en zorgt daarmede — en daarop worde aanstonds de volle nadruk gelegd —, dat het levenspeil van hen, die in gelduitkeering achteruitgaan, niet tot een ondraaglijk peil naar beneden gaat.

Mijnheer de Voorzitter! Het betoog van den geachten afgevaardigde den heer de la Bella — dat ongetwijfeld niet heeft

(Minister Slingenberg.)

nagelaten indruk te wekken en zeer zeker dat gedeelte van zijn betoog, waarin hij beschreef den nood, die heerscht in vele gezinnen van werklozen —, welk betoog de geachte afgevaardigde met klem heeft uitgesproken, is volkomen niet ter zake dienende. Het is op zich zelf misschien volkomen juist en ook ik kan het zelf wellicht voor de volle 100 pct. onderschrijven, maar wij kunnen er volmaakt over heenstappen, omdat het langs deze maatregelen heengaat. Deze maatregelen — ik zal het in den loop van mijn betoog aantonen — zullen niet verlagen het levenspeil, van geen één werkloze, Mijnheer de Voorzitter, indien de Regeering kan doorvoeren, wat zij beoogt. En dat zal zij ook doen. Deze maatregelen zullen tot gevolg hebben, dat aan de eene zijde meer geld zal worden uitgegeven aan de gesteunden en aan de andere zijde minder geld. Maar datgene, wat van uitsluitend belang is, nl. de vraag, welke goederen zal de in geld verminderde kunnen verwerven, die vraag beantwoord ik met deze woorden: hij zal in geen enkel opzicht verminderd worden in zijn koopkracht, in zijn macht om zich goederen te verwerven. Ik zal dat nader aantonen aan de hand van de overgangsbepalingen, die in de regeling zijn opgenomen.

Nu is het een typisch verschijnsel, dat men heeft bij de beoordeeling van dit complex van maatregelen, dat men ten aanzien van de verbeteringen niets of nagenoeg niets hoort. Ik heb het met vreugde geconstateerd, dat de geachte afgevaardigde, de interpellant, heeft erkend, dat ook in het complex van maatregelen voordeelen voor de gesteunde werklozen zijn verscholen, maar hij heeft toch niet de waarde daaraan toegekend, die naar het oordeel van de Regeering daaraan toegekend zal moeten worden.

Ik zal in den loop van mijn betoog dus trachten aan te toonen, dat, waar men van alle zijden heeft gezien, dat vooral in de groote gemeenten protesten zijn geuit, omdat bij de groote gemeenten ook een verlaagde uitkeering in geld zal volgen, daarbij een sterke overdrijving is, omdat ten slotte de koopkracht niet zal worden aangetast.

Ik geloof goed te doen, Mijnheer de Voorzitter, om allereerst een beeld te geven van de genomen besluiten, opdat de Kamer er zich rekenschap van kan geven, welke de volledige maatregelen zullen zijn. In de eerste plaats zal de huurbijslag worden verminderd als eerste etappe naar de algeheele afschaffing daarvan. Er zal in de tweede plaats bij langdurige werkloosheid een standaardloon worden vastgesteld, waarnaar de steun zal moeten worden berekend.

Dat zijn de twee maatregelen, die de sterke critiek hebben ondervonden, maar daarnaast moge ik beginnen met enkele maatregelen in het licht te stellen, die voordeel, ook voordeel in geld, beteekenen ten aanzien van gesteunde werklozen. En dan kom ik in de eerste plaats tot een verhooging van de percentages van steun voor de middelmatige en de groote gezinnen, welke niet onbelangrijk worden verbeterd. Ik doel hier op een detail, waarop ik nu even moet ingaan. Ik heb hier voor mij een kaart, waarop de percentages van den ouden toestand en van den nieuwen toestand voorkomen. Ik begrijp, dat de leden haar op het oogenblik niet kunnen bezien, maar ik zal deze kaart hier straks deponeren ten behoeve van ieder, die nadere lectuur daarvan wenscht. Ik moge op het oogenblik slechts wijzen op een paar gevallen, waarin duidelijk tot uitdrukking komt de verhooging van de uitkeering in geld in de grotere gezinnen. Ik begin dan met een gezin van 5 kinderen, welk gezin in den steun wordt gerekend naar een loon van f 22. Dat gezin had bij den ouden toestand f 14,96 en zal bij den nieuwen toestand krijgen f 15,39.

Een gezin met 6 kinderen kreeg bij den ouden toestand f 15,22 en zal krijgen f 15,60. Een gezin met 7 kinderen kreeg f 15,42 en zal in de toekomst krijgen f 16,48. Dat is een vollen gulden meer. Een gezin met 8 kinderen kreeg f 15,66 en zal in de toekomst krijgen f 16,69, al weer een vollen gulden meer.

Zoo kan ik doorgaan met de groote gezinnen en de percentages, welke nu nieuw zijn vastgesteld. Bij f 23, het standaardloon, dat nu zal worden vastgesteld en dat de geachte afgevaardigde zoo sterk heeft becritiseerd, zal een gezin met 7 kinderen stijgen van f 15,88 tot f 16,83, en met 8 kinderen van f 16,13 tot f 17,03, dus een kleinen gulden meer.

(Minister Slingenberg.)

Ik leg deze kaart nu verder neer voor ieder, die er belang in stelt; zij bevat de volledige cijfers en percentages en men zal hieruit kunnen zien, dat de verbeteringen, die worden aangebracht, niet zoo gering zijn als de geachte afgevaardigde heeft vermeld en zeker van beteekenis zijn in verband met de groote critiek, die buiten deze Kamer daarop is vernomen.

De vierde maatregel is de verhooging van de tarieven in de negende klasse, de laagste klasse van steunverleening op het platteland. Daarbij krijgen de gesteunden 50 cent meer en nu heeft de geachte afgevaardigde daarvan gezegd, och, dat is toch eigenlijk niet zooveel, kijk eens naar de groote steden.....

De heer de la Bella: Ik heb gezegd, dit is een belangrijke maatregel.

De heer Slingenberg, Minister van Sociale Zaken: Dan is het beter, dat ik mijn betog wijzig in dien zin, dat ik zeg, dat ook de geachte afgevaardigde het belang van dezen maatregel heeft erkend. Mag ik dan misschien in verband met het feit, dat wellicht niet alle leden dezer Kamer met de bijzonderheden daarvan bekend zijn, mededeelen, dat deze maatregel zal gelden in 494 gemeenten van ons land, dat is meer dan een derde, bijna de helft van het aantal gemeenten, al weet ik wel, dat men er niet de helft van het aantal inwoners van ons land vindt. Dit wil ik ook niet betoogen, maar tegenover degenen, die hierover buiten de Kamer geringschattend hebben gesproken en geschreven, moge ik dit toch even releveeren.

De vijfde maatregel is deze, dat er een nieuwe regeling wordt getroffen voor den steun aan jeugdige arbeiders. Onder de oude regeling was het n.l. zoo, dat voor jonge arbeiders, die met hun 18de, soms hun 16de jaar, uiteraard met een zeer laag loon aanvangen, misschien met f 10, bij werkloos worden, wanneer ze groeien tot een leeftijd, waarop ze een normaal loon zouden hebben kunnen verdienen, waren ze aan het werk gebleven, niettemin de verlaagde uitkeeringen golden, omdat de steunregeling aangeeft, dat het laatstgenoten loon beslissend is op het percentage van den steun.

Dat wordt nu veranderd en dat is van groote beteekenis voor de jeugdige werklozen. Zij zullen nu geschat worden, evenals de langdurige werklozen geschat worden met een standaardloon. Ten aanzien van hen zal ook een standaardloon worden vastgesteld, een gunstig standaardloon. Men hoort daar niet veel over, maar het is zoo, dat jeugdige werklozen, wanneer zij geleidelijk den volwassen leeftijd hebben bereikt, en in staat zijn volledige arbeid te verrichten, indien zij werkloos zijn geworden na een periode, waarin ze f 10 hebben verdiend, geschat worden op wat ze konden verdienen, indien ze aan het werk hadden kunnen komen. Dit is uiteraard een bedrag, dat belangrijk ligt boven het loon, dat zij in het aanvangsjaar konden verwerven.

De zesde maatregel, die zeer gunstig werkt, is de groote en belangrijke uitbreiding, waarop ik straks nog nader zal terugkomen, van de levensmiddelen, die in natura zullen worden verstrekt, en de zevende maatregel, die wordt genomen, is de uitbreiding van de werkverschaffing en de minder straffe rouleering, die in den laatsten tijd is toegepast.

Mijnheer de Voorzitter! De minder straffe rouleering. Ook wanneer op zich zelf geen nieuwe werkobjecten door de Regeering werden bevorderd, zou het mogelijk zijn, dat in een gemeente (in zeer vele gemeenten) voldoende werk was om een werkverschaffing in gang te zetten, waartoe de gemeente echter financieel niet in staat zou zijn, omdat de bijkomende kosten voor rekening zijn en blijven van de gemeente. De Regeering heeft nu nader overwogen, dat eenige largesse kan worden ten toon gespreid om bij die soort van gemeenten, waar werk is, maar waar geen middelen zijn, van Regeeringswege toch te steunen de mogelijkheid om daar werkverschaffingen op te zetten. Daardoor zal een groot aantal gemeenten — in hoofdzaak op het platteland, want daar liggen de objecten van werkverschaffing —, die door de bezuiniging en de verminderde inkomsten en de vermeerderde uitgaven van die gemeenten niet in staat waren werkverschaffingen ter hand te nemen, nu in

staat worden gesteld in het komende seizoen dit wel te doen. Dit is van zeer groote beteekenis en ik acht ook dit een belangrijke verbetering.

Afgescheiden van de minder straffe rouleering op grond van de financiële omstandigheden, heeft de Regeering in den loop van dezen zomer in verband met deze maatregelen (deze maatregelen zijn reeds eenige maanden in voorbereiding, niet alleen bij de Regeering, maar ook in besprekingen met de contactcommissie uit de vakcentralen en de contactcommissie van de Vereeniging van Nederlandsche Gemeenten; deze maatregelen zijn niet overhaast genomen, maar zeer wel overwogen) besloten nieuwe werverschaffingsmogelijkheden te scheppen.

Aangekocht zijn eenige groote terreinen in de provinciën Drenthe, Groningen, Friesland en Noordbrabant, die met werklozen zullen worden ontgonnen.

Bovendien zijn voor eenige streken ten behoeve van zeer groote particuliere ontginningen subsidies in uitzicht gesteld. Bovendien zal medewerking worden verleend voor eenige zeer belangrijke werken in de provincie Noordholland, terwijl ook in Limburg, in het bijzonder in het zuidelijk gedeelte van deze provincie, de werkverschaffing zal worden uitgebreid.

Dit zijn eenige maatregelen, die voordeel brengen voor de werklozen.

Bovendien zijn er twee bekende maatregelen, die critiek hebben ondervonden, maar alvorens in bijzonderheden te treden over de maatregelen zelf, wil ik in herinnering brengen de richtlijnen, die bij de steunverleening steeds hebben gegolden en die ook ik als juist heb aanvaard en waarover de heer de la Bella heeft gesproken.

Ik heb die richtlijnen in de Tweede Kamer nog eens duidelijk uiteengezet bij de interpellatie van het lid der Kamer den heer de Visser in Maart 1936 (*Handelingen Tweede Kamer*, blz. 1578 vv.).

Mijnheer de Voorzitter! Wanneer u het zoudt kunnen goedvinden, zou misschien straks gelegenheid kunnen worden geboden de richtlijnen en de uitwerking er van aan de Kamer mede te deelen.

De vergadering wordt een half uur geschorst, daarna hervat en de beraadslaging voortgezet.

De heer Slingenberg, Minister van Sociale Zaken, zet zijn rede voort en zegt: Mijnheer de Voorzitter! Bij de vaststelling en toepassing van de steunregeling laat de Regeering zich sedert jaren leiden door eenige richtlijnen, die ook ik voor mij volledig onderschrijf.

De eerste richtlijn is, dat de beschikbare middelen van de Overheid niet onbepaald zijn, een richtlijn, die ten aanzien van tal van onderdeelen van de Rijkszorg hier meer dan eenmaal is uiteengezet en die, voor zoover de steunuitkeering aan werklozen betreft, in vergelijking met de landen, die met ons in cultuur en welvaart ongeveer op één hoogte staan, hier in Nederland den toets der critiek in alle opzichten kan doorstaan.

De tweede richtlijn, die daar min of meer tegenover staat, is deze, dat er een noodzakelijk minimum is, hetwelk ieder mensch bij uiterste soberheid noodig heeft voor zijn levensonderhoud. Deze richtlijn heeft de geachte afgevaardigde de heer de la Bella met eenigen nadruk en zeer uitvoerig uiteengezet. De algemeene strekking van zijn betoog, dat het levenspeil van een werkloze op dit oogenblik niet mag worden aangetast, onderschrijf ik; bijzonderheden laat ik daar; in hoeverre ik met details van zijn budget akkoord kan gaan, laat ik op het oogenblik buiten beschouwing, maar ik onderschrijf zijn algemeene lijn, dat het levenspeil op dit oogenblik niet naar beneden mag worden gedrukt.

De derde richtlijn is, dat de beschikbare gelden zoo rechtvaardig mogelijk moeten worden verdeeld. Daarbij komen in de eerste plaats in beschouwing de verhoudingen, die er in de verschillende gezinnen bestaan, vooral ten aanzien van hun sterkte in aantal personen; de groote gezinnen behoeven ruimer bedeel te worden; bedeling bedoel ik hier niet in den zin van armenzorg, maar ik bedoel, dat de steun voor groote gezinnen meer moet zijn dan die voor kleine. Daaruit vloeit voort

60ste VERGADERING. — 10 SEPTEMBER 1936.

Interpellatie van den heer de la Bella.

(Minister Slingenberg.)

de plicht van de Overheid om van Rijksweg een controle uit te oefenen, opdat de een niet meer krijgt dan de ander, dat niet iemand, die iets verzwijgt, daardoor meer zou ontvangen dan iemand, die eerlijk en rechtvaardig alles opgeeft; daarvoor is het instituut van de controle, om die richtlijnen zoo goed mogelijk te bevorderen.

Als vierde richtlijn neem ik, dat er moet zijn een verhouding tusschen het loon, dat de werklooze, indien hij weer aan het werk komt, zal kunnen verdienen, en het steunbedrag, dat hij maximaal zal mogen ontvangen. Behoudens weer de correctie op deze richtlijn van het ethisch minimum, dat als uiterste levensonderhoud noodzakelijk wordt geacht. Dit is een zeer belangrijke richtlijn, die er in den laatsten tijd toe geleid heeft, dat herhaaldelijk, bij de daling van de loonen, de uitkeeringen hebben moeten dalen. Maar deze richtlijn mag toch niet uit het oog verloren, omdat, wanneer ze zou worden losgelaten, iedere prikkel uit financiële overwegingen den gesteunden zou ontbreken om opnieuw werk te zoeken. En hoezeer ik ook overtuigd ben, dat de overgrote meerderheid van de werklozen meer werkgelegenheid wenscht, toch mag deze prikkel, vooral voor hen, die van minder goeden wil zijn, niet ontbreken.

Als vijfde richtlijn noem ik, dat de steun aan werklozen niet mag tegenhouden de normale ontwikkeling van de economische verhoudingen, die vooral in deze dagen moet gaan in de richting van daling van de kosten van het levensonderhoud.

Indien ik nu deze richtlijnen moge behouden en de steunmaatregelen en enkele onderdeelen hieraan toets, dan moet ik er allereerst toe komen om, uitgaande van het feit, dat de Overheid 40 miljoen beschikbaar stelt, vast te stellen, dat daarmee de grens van het mogelijke is bereikt, en daartegenover stellende, dat bij enkele categorieën van gesteunden, meer in het bijzonder de bewoners van het platteland, voor zoover in de laagste klassen geplaatst, de nood zoo hoog gestegen is, dat men van alle zijden aandringt vooral iets meer te geven, dan moet ik er verder logisch toe komen om, indien deze eene categorie meer uitkeering in geld zal ontvangen, een andere categorie daartegenover iets minder uitkeering zal moeten krijgen, waarbij dan weer de eisch van het ethisch minimum er toe dwingt de verlaging in gelduitkeering zooveel mogelijk op andere wijze te verzachten.

Uit de algemeene strekking van deze maatregelen volgt tevens, dat er niet aan gedacht kan worden en dat het volstrekt uitgesloten is ook de verhoogde uitgaven daarvoor in geld, voor zoover betreft den steun en in werkverschaffing, te handhaven en de compensatie voor 's Rijks schatkist, die gelegen is in de verlaagde gelduitkeering elders, terug te nemen.

Allereerst de standaardloon. De hier getroffen maatregel is gebaseerd op de gedachte, die ten grondslag ligt aan art. 8 van de steunregeling en die een uiting is van een van de richtlijnen, die ik zoo juist aangaf, nl. deze gedachte, dat de steunuitkeering niet meer mag bedragen dan een percentage van het loon dat de werklooze, indien hij wederom aan het werk komt, zal kunnen verdienen.

Zooals ik zeide: dit is tevens de gedachte, die ten grondslag ligt aan de vierde richtlijn, nl. dat de steunuitkeering den prikkel om arbeid te zoeken niet mag belemmeren. Nu is de toestand op het oogenblik deze, dat door den langen duur der werkloosheid er arbeiders zijn, die niet meer in het vak, waarin zij gewerkt hebben, zullen kunnen terugkeeren, omdat zij hun vakbekwaamheid verloren hebben en daardoor hun plaats in een hogere schaal van weekloon. De werkgevers nemen aan en de omstandigheden wijzen uit, dat na verloop van een zekeren tijd van werkloosheid de arbeider niet meer in zijn oude plaats kan terugkeeren. Dit is op zich zelf zeer te betreuren en ik betreur het stellig met den geachten afgevaardigde den heer de la Bella, maar de feitelijke toestand is niet anders. Hiermede spreekt de Regeering geen twijfel uit aan het succes van haar economische politiek, want de opvatting breekt zich langzamerhand toch wel baan, dat ook bij de hoogst denkbare opleving in industrie en handel er toch door de mechanisatie en rationalisatie in de bedrijven en door de bevolkingstoename een groot aantal menschen zal zijn, die blijvend buiten het arbeidsproces zullen worden gesteld. Daar heeft de politiek van de Regeering niets mee te maken. De economische

politiek van de Regeering, die op het oogenblik haar resultaten zichtbaar afwerpt, zal niettemin niet kunnen verhinderen, dat er een aantal werklozen overblijft. Ik zeide: de omstandigheden zijn niet anders, en nu moge ik ten bewijze daarvan een paar voorbeelden aanhalen.

In Amsterdam loopen in het diamantbedrijf nog altoos werkloos rond 2500 personen. Daarnaast hebben 1700 à 1800 personen werk. Het schijnt niet buitengesloten te zijn, dat in de komende maanden een zekere opleving in de diamant-industrie zal worden geconstateerd en dat er een grootere vraag naar arbeidskrachten zal ontstaan. Reeds thans echter kan met zekerheid worden gezegd, dat een groot deel van de werklozen in het diamantbedrijf niet meer voldoende geschiktheid zal blijken te bezitten om aan de geleidelijk gegroeide nieuwe bedrijfseischen te voldoen, zoodat kan worden verwacht, dat men in dit bedrijf zeer binnenkort jonge personen tot diamantbewerker zal moeten opleiden, terwijl tal van personen, die als diamantbewerker te boek staan, toch werkloos zullen blijven. Dat is het blijvende gedeelte.

In een dergelijk geval kan men het toch de Overheid niet euvel duiden, dat bij de hulpvoorziening de hier bedoelde personen na afloop van een aantal jaren niet meer worden beschouwd als te zijn arbeiders, behoorende tot het vak, dat zij vroeger hebben uitgeoefend.

Een tweede voorbeeld uit Noordbrabant, in Helmond. Hoewel de bezetting van de textiel fabrieken in Helmond sedert 1929 sterk is achteruitgegaan, werkt daar toch nog een achttal fabrieken met ongeveer 2500 personen, mannen, vrouwen, jongens en meisjes te zamen. Als gevolg van de crisis heeft men zich op allerlei andere artikelen toegelegd, zoodat in het bijzonder aan de wevers, die men noodig heeft, andere eischen worden gesteld. Nu blijkt, dat half Augustus in Helmond 620 werkloze textielarbeiders stonden ingeschreven, waaronder 180 wevers.

Van hen is een zeker aantal reeds 4 jaar en langer zonder werk, en zij kunnen aan de eischen, die de fabrieken tegenwoordig stellen, niet meer voldoen. Men moet dan ook op dit oogenblik in Helmond door de kracht der omstandigheden jongeren opleiden voor de nieuwe eischen, die de fabrieken als regel stellen.

Ziedaar weer een voorbeeld, nu niet in een zoo groote stad, dat er arbeiders zijn, die te boek staan en gesteund worden naar een norm, die verouderd is en zoo hoog is, dat zij op het oogenblik denzelfden of grooteren steun ontvangen dan zij kunnen verdienen, wanneer zij weer aan den arbeid komen. Dit is een pijnlijk gedeelte van de maatregelen, ik erken het, en de Regeering heeft niet nagelaten om zeer ingaand te overleggen met de desbetreffende instanties, alvorens deze maatregelen toe te passen in den vorm, waarin ze zijn ingekleed. Ik kan den geachten afgevaardigde mededeelen, dat, toen ter sprake kwam de vraag — aangenomen, dat het systeem moest worden ingevoerd — op hoe lang die periode gesteld zou worden, men er van alle zijden zeer mede ingenomen was, toen de Minister van Sociale Zaken met de uiterste lankmoedigheid daarvoor de lange periode van 4 jaar stelde.

De volgende maatregel, die zeer veel critiek heeft onderhouden, is de verlaging, later de afschaffing van den huurbijslag. Alvorens de motieven te bespreken, waarom deze maatregel genomen is, ben ik verplicht een woord te zeggen naar aanleiding van hetgeen de geachte interpellant met betrekking tot de voorbereiding van den maatregel in het midden heeft gebracht, en over hetgeen daaraan is voorafgegaan.

Hij heeft er te recht aan herinnerd, dat ik in de Tweede Kamer op 4 Maart heb gezegd: Ik zal aan dien huurbijslag niet raken alvorens het wetsontwerp betreffende de verlaging van de vaste lasten tot wet zal zijn verheven, en dan zal ik het doen plaatselijk, naar de mate van de omstandigheden in de verschillende gemeenten. En nu kom ik met den maatregel. Wat is daarvan de reden; waarom heb ik mijn toezegging niet gehouden? Wel, Mijnheer de Voorzitter, het antwoord is op zich zelf zeer eenvoudig. Dat wetsontwerp, dat ik toen besprak, is niet tot wet verheven, want de Tweede Kamer heeft het niet aanvaard! En wat was de strekking van het tweede gedeelte van mijn toezegging, dat ik, nadat deze wet zou zijn

(Minister Slingenberg.)

aangenomen, met de gemeenten nader zou overleggen en zien hoeveel woningen in het land leeg stonden? Deze, dat, wanneer eenmaal de woningen in huur 20 pct. verlaagd waren, ik rustig en kalm de zaak kon bespreken en overleggen. Nu de toestand heel anders is geworden dan de Regeering verwachtte, nu het wetsontwerp verworpen is en er geen verlaging van huren heeft plaats gevonden bij de arbeiderswoningen, nu dringt de zaak veel sterker. Nu is het vraagstuk, dat de geheele arbeidersklasse raakt, en voor de geheele arbeidersklasse zoo uiterst belangrijk is, de huurverlaging, in een geheel ander stadium gekomen, en nu kan ik niet wachten totdat er misschien een nieuw wetsontwerp zal worden ingediend met betrekking tot de huurcommissies, waarvan ik in Regeeringskringen nooit iets heb vernomen, of totdat er wellicht een initiatiefontwerp zal worden ingediend, waarvan men de resultaten nooit vooruit kan bezien. De Regeering heeft nu gemeend niet langer te kunnen wachten, maar dat zij op dit oogenblik dit onderdeel van de Regeeringspolitiek, de verlaging van de kosten van het levensonderhoud, moest ter hand nemen.

Dat is, dunkt mij, geen onttrekken aan een toezegging en daardoor is het woord eens Ministers volstrekt niet minder waard geworden. Dit is een omstandigheid, die geheel anders ligt dan toen een toezegging gedaan werd en die geheel andere middelen wettigt.

De huurbijslag. De huurbijslag heeft in het algemeen dezen ondergrond. Men heeft gedacht in den aanvang van de werkloosheid: wij moeten de groote gezinnen beschermen tegen het feit, dat zij genoodzaakt worden om onmiddellijk naar een slechtere woning te gaan verhuizen en waar de werkloosheid waarschijnlijk, zoo men toen dacht, niet lang zou duren, is er geen bezwaar tegen, een huurbijslag te geven, ten einde te waarborgen, dat niet een groote verhuizing zou ontstaan naar minder goede woningen. Er is toen deze maatregel getroffen, dat een gesteunde werklooze een zeker bedrag geacht werd aan huur te kunnen betalen uit zijn steun. Dat is in de groote gemeenten f 3,50, in de minder groote gemeenten f 3 en wordt zoo naar verhouding van den levensstandaard in een bepaalde gemeente vastgesteld. Van het bedrag boven dit gefixeerde bedrag krijgt hij 2/3 als huurbijslag, met uitzondering van de stad Amsterdam, waar niet als in elke andere gemeente 2/3 van dat meerdere, maar waar, althans aan de grootste groep, de georganiseerden, die tot f 6 huur verwonen, 100 pct. van het verschil wordt betaald. Dat is de algemeene strekking van dien huurbijslag.

Nu is de werking daarvan naar het oordeel van de Regeering, en ik meen, dat dat oordeel niet geheel ongefundeerd is, een verstarring van het huurpeil van de arbeiderswoningen. Terwijl over de geheele woningmarkt de huren vrij belangrijk gedaald zijn, is zulks met de arbeiderswoningen niet het geval. Integendeel, het huurpeil van de arbeiderswoningen is op dit oogenblik nog iets hooger dan in het jaar 1927, welk jaar de heer de la Bella als uitgangspunt heeft genomen en dat ik gaarne als zoodanig aanvaard; hoewel in den allerlaatsten tijd, met name in de laatste maanden, en in het bijzonder in den Haag, een geringe daling te constateren valt, den Haag in hoofdzaak en voornamelijk. Nu is daar juist de factor werkende, die de Regeering zoo gaarne wil doen werken, nl. daar wordt sedert een aantal maanden, misschien een jaar, geleidelijk de huurbijslag afgeschaft. In die gemeente ziet men in de arbeiderswoningen een verlaging van huur; een bevestiging, naar het mij in alle bescheidenheid wil voorkomen, van de stelling van de Regeering.

Er is ook niemand, behalve de Staat der Nederlanden, waarvoor de Regeering heeft op te komen, die bij een arbeiderswoning, waar de huurbijslag gegeven wordt, belang heeft bij huurverlaging. Het belang is altijd de belangrijkste factor om iets te bereiken.

De normale gang van zaken, wanneer iemand — zoo zal het met mij en met iedere ingezetene des Rijks zijn — in inkomsten achteruitgaat, is deze: hij zal zoeken ook het budget zijner uitgaven te verlagen. Wanneer men dan zijn begroting en zijn lijst van uitgaven voor zich ziet, zal men daarop, wanneer men huurder van een woning is althans, zien parasseeren

als een van de allerbelangrijkste posten, meestal de belangrijkste, den post huur.

Nu zal men zeggen, daar zal dus ook de gesteunde werklooze zijn aandacht aan wijden en hij zal trachten de kosten van die huur te verlagen. Neen, Mijnheer de Voorzitter. Voor iederen gulden huurverlaging, dien hij zal weten te bedingen, komt hem slechts f 0,33 ten goede en daarvoor gaat hij niet verhuizen en in Amsterdam komt van iederen gulden huurverlaging den huurder niets ten goede, want wanneer hij daar een verhuurder zou vinden, die van zijn huur een gulden zou willen schrappen, gaat zijn huurbijslag met hetzelfde bedrag van die huurvermindering achteruit. Hoe ter wereld kan men dan verwachten, dat van den huurder den prikkel zal uitgaan om huurverlaging te verkrijgen? Men zal het ook niet verwachten van den verhuurder. Zijn economische positie is van dien aard, dat het in zijn belang is om de huur op peil te houden. Er is dus geen van beide contracteerende partijen, noch verhuurder noch huurder, die er voldoende belang bij heeft en in Amsterdam heeft men er zelfs heelemaal geen belang bij om op huurverlaging aan te sturen.

Nu ziet men nog wel eens, dat gemeentebesturen probeeren om in hun gemeente voor de ingezetenen de kosten van het levensonderhoud wat te doen verlagen, om het hun wat gemakkelijker te maken, maar, wanneer men hier zuiver gaat redeneeren van uit het financieele belang van een gemeente, ook bij de gemeenten speelt dat een rol, vooral in den tegenwoordigen tijd, dan ziet men, dat ook de gemeente geen enkel belang heeft bij huurverlaging; dat zij zelfs in vele gevallen, zuiver financieel gesproken, er belang bij heeft om de huren op peil te houden, want indien bij de gemeenten, in de eerste plaats wat betreft de groote gemeenten, die op groote schaal zelf huiseigenaresse zijn, de huren naar beneden moeten, voelen zij onmiddellijk daarvan het financieel nadeelige gevolg. Als huiseigenaresse reeds, ook als hefster van belastingen. Ook de personeele belasting, die in den tegenwoordigen tijd een zeer belangrijken rol speelt in het budget van de gemeenten, daalt in opbrengst bij daling van de huren. Bij Woningwetwoningen, in het algemeen woningen, die met Rijkssteun gebouwd zijn, waar het Rijk belangrijk in bijdraagt, wanneer daar huurverlaging plaats vindt, heeft dit als gevolg, dat de begroting van de woningbouwverenigingen niet meer sluit. Er komt dan een bijdrage van Overheidswege, nl. 75 pct. van het Rijk, 25 pct. van de gemeente.

In den werkloozensteun daarentegen, dus ook in den huurbijslag, krijgen de gemeenten, en vooral de grootste gemeenten, een subsidie, dat belangrijk hooger ligt dan 75 pct., Rotterdam bv. 99 pct., Amsterdam ruim 90 pct.

Waar de zaak zoo ligt, daar zal men gevoelen, dat het financieele belang der gemeenten de huurverlaging niet bevordert.

Dat is mijn eerste en algemeene bezwaar tegen den huurbijslag als zoodanig. Mijn tweede bezwaar is, dat de huurbijslag niet komt op de plaats waar hij behoort.

De huurbijslag was bedoeld om vooral ten goede te komen aan de groote gezinnen, die moeilijk konden verhuizen. Maar door de techniek van de steunverlening, die als maximum heeft een zeker percentage, en door de omstandigheid, dat de loonen in het vrije bedrijf in den laatsten tijd gedaald zijn, krijgt het groote gezin, dat door zijn gezinsleden reeds aan zijn maximaal percentage toe is, geen huurbijslag meer.

Dus precies de omgekeerde werking. Terwijl de huurbijslag was bedoeld te worden gegeven aan de groote gezinnen, blijft hij in het laatste jaar, misschien zelfs de laatste 2 jaren, slechts beschikbaar voor de allerkleinste gezinnen. Ik zal ook daarvan een paar voorbeelden geven, die duidelijk zullen demonstreeren de juistheid van dit mijn betoog. Ik neem het tarief eerste klasse — dat zijn dus de groote steden — en de groep dubbel-uitgetrokkenen, dat is het overgrote gedeelte. Bij die groep komt een gezin zonder kinderen reeds aan den huurbijslag toe, wanneer het een loon heeft gehad van 16 gulden. Een gezin met 6 kinderen komt eerst aan zijn huurbijslag toe, wanneer het een laatstelijk loon heeft gehad van 31 gulden. Ik sla nu de tusschenliggende gevallen over.

Deze twee gevallen demonstreeren duidelijk hoe onredelijk, hoe onbillijk de huurbijslag in den laatsten tijd is gaan werken.

(Minister Slingenberg e. a.)

Als men in het oog houdt, dat de loonen van de havenarbeiders zijn vastgesteld op 24 gulden, dan is uit deze voorbeelden duidelijk — met Uw verlof, Mijnheer de Voorzitter, moge ik ze in de *Handelingen* doen opnemen —, dat zelfs de middelgrote gezinnen uiterst zeldzaam een huurbijslag ontvangen, dat grotere gezinnen slechts een geringen huurbijslag ontvangen en dat de allergrootste gezinnen in het geheel niets ontvangen.

De **Voorzitter**: Ik stel voor, den heer Minister het gevraagde verlof te verlenen.

Daartoe wordt besloten. ¹⁾

De heer **Slingenberg**, Minister van Sociale Zaken: Mijnheer de Voorzitter! Een ander voorbeeld. Een gezin met 3 kinderen, gesteund naar de laatstelijke loonnorm van 23 gulden, ontvangt f 15,50. De maximum uitkeering echter bedroeg en ook bij de nieuwe regeling zal zij bedragen f 14,96. Reeds dit gezin met 3 kinderen is te groot van samenstelling om aan den huurbijslag toe te komen.

Gezinnen van 6 kinderen ontvangen zelfs bij 30 gulden loon geen huurbijslag, daarentegen een gezin met 2 kinderen met een loon van 26 gulden, dus een kleiner gezin en een hooger loon, dus precies het omgekeerde, krijgt uitgekeerd f 13,70 en aangezien het maximum f 15,76 is, krijgt dit gezin f 2,06 huurbijslag.

Dat systeem is onverdedigbaar en onhoudbaar. Ik heb nog meer bezwaren. Mijn derde bezwaar tegen den huurbijslag is, dat hij nadeelig werkt voor den heelen werkenden stand, waar hij de huurverlaging voor arbeiderswoningen remt. Wanneer deze rem zal zijn verdwenen, zal de huurverlaging komen, en niet alleen ten aanzien van de huizen der werklozen, maar ook voor de huizen van de arbeiders, die nog in de bedrijven werkzaam zijn.

¹⁾ Wanneer kan men huurtoeslag ontvangen?

De groep dubbel-uitgetrokkenen van het tarief 1ste klasse.

Gezinnen zonder kinderen reeds bij loonen van f 16 en daarboven.

„ met 1 kind	bij loonen van f 19 en daarboven.	
„ „ 2 kinderen „	„ „ 22 „	„
„ „ 3 „	„ „ 24 „	„
„ „ 4 „	„ „ 26 „	„
„ „ 5 „	„ „ 29 „	„
„ „ 6 „	„ „ 29 „	„
„ „ 7 „	en meer nooit.	

Voorbeelden huurtoeslag.

Tarief 1ste klasse categorie dubbel-uitgetrokkenen.

I. Gezin met 3 kinderen, loonnorm f 23.

Echtpaar	f 11,—
3 kinderen	4,05
	f 15,05

Aangezien de maximum uitkeering bedroeg, en ook bij de nieuwe regeling bedraagt f 14,96, kwam en komt dit gezin niet voor huurtoeslag in aanmerking.

II. Gezinnen van bijv. 6 kinderen konden als dubbel-uitgetrokkenen in gemeente 1ste klasse slechts dan eenigen huurbijslag ontvangen, indien de loonnorm boven de f 30 lag en dan nog slechts een maximum bijslag van 90 cent.

Daarentegen:

III. Gezin met 2 kinderen, loonnorm f 26.

Echtpaar	f 11,—
Kinderen	2,70
	f 13,70

Het maximum is f 15,76, zoodat dit gezin f 2,06 huurbijslag kan ontvangen.

(Minister Slingenberg.)

De heer **de la Bella**: Hoe zit het dan met de 93 pct., welke buiten de werking van den huurtoeslag vallen?

De heer **Slingenberg**, Minister van Sociale Zaken: Mag ik den heer de la Bella vragen, of onder die 93 pct. ook zijn begrepen de villa's op Zorgvliet, of zijn dat alleen arbeiderswoningen?

De heer **de la Bella**: Ik heb 300 000 afgetrokken van de 1 800 000, dan houd ik 1 500 000 over en daarvan ontvangt 7 pct. huurbijslag.

De heer **Slingenberg**, Minister van Sociale Zaken: Mijnheer de Voorzitter! De geachte afgevaardigde heeft naar mijn meening deze groote fout gemaakt, dat hij niet alleen arbeiderswoningen in beschouwing heeft genomen, en daarom gaat het hier. Hij kan onmogelijk beweren, en zeker niet bewijzen, dat slechts 7 pct. van degenen, die in een arbeiderswoning wonen, huurbijslag krijgen. Dat aantal is veel grooter. Men kan im Groszen und Ganzen zeggen, dat van de gesteunden 2/3 een huurbijslag krijgt, en 1/3 niet. En die 2/3 is meer dan voldoende om een huurverlaging te remmen.

Ik houd dus vol, dat de huurbijslag is een remmende factor bij de huurverlaging en dus is afschaffing daarvan een noodzakelijk element in het beleid van de Regeering, die reeds langen tijd streeft naar huurverlaging, zoodat ook deze maatregel, gelijk ook alle andere maatregelen, die ik zooeven heb besproken, niet zijn maatregelen van den Minister van Sociale Zaken alleen, maar maatregelen zijn van de Regeering, vormende een onderdeel van de Regeeringspolitiek.

Mijnheer de Voorzitter! Een bijkomend bezwaar tegen den huurbijslag is, dat hiermede kunstmatig wordt gesauveerd het kapitaal, dat in de woningen is geïnvesteerd en zeer zeker het kapitaal, dat is geïnvesteerd in de arbeiderswoningen. En dat saveeren geschiedt met geld van de Regeering. Terwijl alle andere bezittingen in waarde belangrijk gedaald zijn, — ik noem obligaties, aandelen, landerijen, groote huizen —, wordt hier door het Regeeringssubsidie geen kapitaalverlies geleden, en hoezeer ik ook dezen belanghebbenden zou gunnen, dat zij geen kapitaalverlies zouden te boeken hebben, verhindert van dat verlies ten koste van Rijksmiddelen mag niet worden gehandhaafd. Dat zijn de theoretische gronden, die, naar mijn bescheiden meening, vrij sterk tot schraging van den gecritiseerden maatregel kunnen dienen.

Nu is de Regeering er zich volkomen van bewust, dat, al moge deze theorie ook muur- en muurvast staan, de praktische toepassing daarvan nooit zoodanig mag zijn, dat zij reeds aanstonds ten volle van toepassing zal zijn. Immers dan zou ik in strijd komen met de tweede richtlijn voor de steunverlening, omdat dan de betrokkenen zouden vallen beneden het ethisch minimum van het levensbestaan. Vandaar de bepaling, dat met ingang van den zooveelsten September geen gesteunde werkloze in gelduitkeering meer achteruit mag gaan dan f 1 per week. De gesteunde werklozen met groot gezinnen, die geen huurbijslag hebben en die dus ook geen huurbijslag kunnen verliezen, krijgen de verhoogde percentages, die in vele gevallen voldoende zullen zijn om het verlies van de standaardloonen op te vangen.

Intusschen wil dit volstrekt niet zeggen, dat de gesteunde werklozen, die den vollen gulden zullen moeten lijden, in levenspeil achteruit zullen moeten gaan; dat zij minder goederen zullen kunnen verkrijgen dan voorheen. Hierbij heb ik op het oog tweeërlei factoren, die zullen medewerken tot verbetering van het levenspeil. De eerste factor is de verlaging van de huren, die effectief zal intreden. De tweede factor is de verbetering van de distributie, die een zeer belangrijken steun in dezen zal geven. Uit de persberichten is reeds gebleken, dat de Regeering van oordeel is, dat de verhuurder een redelijke verlaging zal moeten toepassen. Hij behoeft het verschil, dat ontstaan is door de gedeeltelijke afschaffing van den huurbijslag, niet ten volle bij te passen, tenzij er zeer bijzondere omstandigheden aanwezig zijn, maar dat zal als regel niet het geval zijn. Maar daarentegen is de huurder niet bevoegd om

(Minister Slingenberg.)

zelfstandig op te treden. Tegen huurstakingen en andere eigenmachtige handelingen zal streng worden opgetreden. De huurverlaging zal tot stand moeten komen door overleg tusschen huurder en verhuurder. En hoe, hoor ik reeds vragen, zult gij nu dat overleg bevorderen?

Wat de Overheidswoningen betreft, zal die huurverlaging moeten intreden als gevolg van de samenwerking van Rijk en gemeenten. Dit overleg heeft in vele gevallen reeds plaats gehad, en heeft tot resultaat geleid. De Regeering werkt hierin mede, door 75 pct. te geven van de bijdrage, waar dit noodig is, in het verlies, dat de exploitant van deze woningen, bouwvereniging of gemeente, zal lijden. In Utrecht, Amsterdam en den Haag hebben de gemeentebesturen reeds mededeeling gedaan van hun plannen, andere gemeenten zullen ongetwijfeld ten spoedigste volgen na deze gedachtenwisseling. Wat particuliere woningen betreft zal in de eerste plaats werken de normale factor van de vrije economische krachten.

Wanneer in Amsterdam b.v. 21 000 arbeiderswoningen een huurverlaging zullen krijgen dan zal, en zoo is ook het inzicht van het gemeentebestuur, dat niet zonder invloed kunnen blijven op de woningen van particulieren. Maar aan de vrije werking van de economische krachten mogen wij ons niet geheel overgeven, heeft de heer de la Bella gezegd.

Ik ben dat met hem eens. Vandaar, dat de Regeering van oordeel is, dat voor dat overleg, dat ik beoog, tusschen verhuurder en huurder, voor zoover de particuliere woningen betreft, een taak is weggelegd voor de gemeenten. De gemeenten zullen dat overleg moeten bevorderen, zij zullen hieraan leiding moeten geven. Ik herinner er aan, in verband met de mededeeling van den geachten afgevaardigde, dat zulks overhaast zou moeten geschieden, dat de mededeeling, dat de Regeering voornemens was om dezen maatregel toe te passen, dateert van 31 Juli. Men heeft dus wel eenige weken den tijd gehad en wanneer men mocht aannemen, dat er uitkomst ware te verwachten van de Zwolsche conferentie, heeft men reeds in het ochtendblad van 29 Augustus kunnen lezen, dat ten aanzien van den huurbijslag de Regeering niet voornemens was te wijken. Men heeft van af 29 Augustus den tijd gehad om deze zaak voor te bereiden.

De prikkel tot huurverlaging zal bij de huiseigenaren worden bevorderd, indien zij weten, dat door middel van de steuninhouding een redelijk verlaagde huur integraal zal worden ontvangen. Wanneer de huiseigenaar weet, dat, wanneer hij redelijkerwijs verlaagt, hij er zeker van kan zijn dat hij dan ook dat redelijk verlaagde deel integraal uit de kas van de gemeente ontvangt, geloof ik, dat de huiseigenaren zoo verstandig zullen zijn om daartoe over te gaan. Vooral indien de huiseigenaar daarbij ook weet, dat onredelijke verhuurders, die in alle opzichten afwijzend zouden staan tegen huurverlaging, bij de inning der huren geen hulp meer zullen krijgen van de Overheid, zoodat zij dus zelf moeten zien hoe zij die huur zullen hebben te ontvangen; terwijl, om te verhinderen dat de huurders worden uitgezet — ik verwachtte al een opmerking in die richting — de Regeering, zooals reeds is gepubliceerd, een wetsontwerp in voorbereiding heeft, welk wetsontwerp mijn Departement inmiddels heeft verlaten, om te maken, dat de verhuurder, die op onredelijke gronden weigert een redelijke huurverlaging te geven, niet bevoegd zal zijn op dien grond den huurder uit zijn woning te zetten.

Nu voel ik weer een tweede vraag: wat is nu eigenlijk een redelijke huurverlaging en wat is een redelijke verhuurder? Daarop geef ik een gedeeltelijk mysterieus en een gedeeltelijk duidelijk antwoord. Het mysterieuze gedeelte is dit, dat in het algemeen zulks niet met nauwkeurigheid te zeggen is, omdat hier veel afhangen van de plaatselijke omstandigheden, van den aard van de woning, van de vraag of er reeds vroeger al of niet een belangrijke huurverlaging heeft plaats gehad. Ik kan mij dus over het bedrag en over het percentage, dat een redelijke huurverlaging zou uitmaken, niet bindend uitlaten, maar bij wijze van voorbeeld, onderstellenderwijs, en dit is het meer concrete van mijn betoog, zou ik willen zeggen, dat ik mij zeer vele gevallen kan indenken, waarin de huurverlaging de helft zou moeten zijn van de verlaging, die een gevolg is van het verminderen van den huurbijslag. Dat is dus als maximum 50 cent

per week. Ik neem aan, dit is een van de grondslagen en een van de uitgangspunten van den maatregel, dat die huurverlaging ook inderdaad zal intreden en dat iedere gesteunde werklooze, die vermindering krijgt van zijn huurbijslag, daarin belangrijk zal worden te gemoet gekomen in den vorm van verlaging van huur. En dan zal het der Regeering een dure plicht zijn om met den meesten spoed te bevorderen dat zulks ook zal geschieden.

Ik heb dus van den eenen gulden, dien een gesteunde maximaal kan verliezen, 50 cent voor hem teruggewonnen, want — en hierop wil ik de aandacht vestigen, omdat hieromtrent misverstand is gerezen — de Regeering wenscht, dat de volle huurverlaging ten goede zal komen aan den huurder en dat daarvan niet weer een deel in den vorm van verlaagden huurbijslag hem wordt afgenomen. Alles, wat hij zich dus bedingt aan huurverlaging, komt hem voor 100 pct. ten goede.

Dit is de zoogenaamde Amsterdamsche concessie, welke uitdrukking in tweërlei opzicht onjuist is, omdat het eerstens geen concessie is en voorts niet alleen Amsterdam betreft.

Het geval is zoo, dat de nieuwe regeling aldus kan worden uitgelegd, dat, indien de toestand intreedt, door den heer de la Bella geschetst, en een man krijgt een huurverlaging van f 1, bij daarvan echter geen voordeel heeft, omdat hij tevens f 1 huurbijslagverlaging krijgt. Het gemeentebestuur van Amsterdam kwam mij dat geval voorleggen en ik heb toen in een aangename gedachtenwisseling met den burgemeester en den desbetreffenden wethouder dat geval doorgepraat en aanstonds gezegd: dat is van den aanvang af niet de bedoeling geweest van de Regeering. Daar is geen moment aan gedacht, om die dubbele verlaging toe te passen. Voor Amsterdam gold dat in iets sterkere mate, omdat in Amsterdam de huurbijslagregeling anders is dan in andere gemeenten; maar het spreekt vanzelf, dat dezelfde uitlegging van de circulaire, die voor Amsterdam geldt, ook voor iedere andere gemeente in ons vaderland zal gelden, zoodat men niet moet spreken van een Amsterdamsche concessie. Het is geen concessie, maar een interpretatie, en het is geen Amsterdamsche, maar een algemeene regeling.

Ik heb nu nog 50 cent te overbruggen voor den gesteunde, die f 1 achteruitgaat. Dat is het maximum en lang niet allen moeten dit ondergaan. Die 50 cent vind ik ruimschoots in de versterking der distributie van levensmiddelen, waarvan ook reeds een gedeelte in gang is, maar die van den aanvang af van dezen maatregel zeer belangrijk zal worden uitgebreid.

Ik kom in de eerste plaats op de distributie van het zoogenaamde blikvleesch. Nu ik daarover spreek, stel ik het wel op prijs om daarvan iets meer te vertellen, omdat sommige kranten daaraan ietwat onredelijke beschouwingen hebben gewijd.

Het is bekend, dat er is geweest, 2 jaar geleden, een groote afslachting van runderen, die noodzakelijk was uit een oogpunt van landbouwerisis. Die afslachting deed de vraag rijzen: waar moet ik met dat vleesch naar toe?, en toen is de maatregel getroffen, dat al dat vee moest worden beschikbaar gesteld in den vorm van blikken verduurzaamd vleesch voor de werklooze arbeiders.

Dat was een groot aantal stuks rundvee, dat werd afgeslacht, maar het was ten slotte voor de groote hoeveelheid consumenten toch weer een beperkte hoeveelheid, zoodat men in den loop van dit jaar daar doorheen was, en de distributie moest beëindigen, die op dit oogenblik dan ook daadwerkelijk beëindigd is.

Nu heeft de Regeering overwogen om, mede in verband met deze gewijzigde maatregelen van steun, het inblikken op groote schaal voort te zetten. Daartoe is het initiatief genomen door een, ik zal maar zeggen, vleeschfabrikant te IJmuiden, ofschoon hij niet lang in het vak is, die de Regeering heeft voorgesteld door een wijze van handelen vleesch in blik tegen lagen prijs voor de werkloozen beschikbaar te stellen. De Regeering heeft dat voorstel besproken en overwogen en de mogelijkheid daarvan onder de oogen gezien.

De mogelijkheid van den verlaagden prijs ontstaat, doordat de Regeering geen landbouwerisisheffing op dit vleesch toepast en de Minister van Financiën zoo vriendelijk is geweest, den accijns te restitueeren. Wanneer de geachte afgevaardigde heden-

60ste VERGADERING. — 10 SEPTEMBER 1936.

Interpellatie van den heer de la Bella.

(Minister Slingenberg.)

morgen heeft gezegd: die distributie kost het Rijk niets, is het onjuist en ook niet geheel ter zake dienende, want niet beslissend is de vraag, of het het Rijk geld kost, maar wel of het den werklozen ten goede komt. Het kost het Rijk wel degelijk geld, want het stelt vrij van accijns en vrij van crisishoefting.

Toen het inblikken van vleesch in IJmuiden in gang was, zijn alle vleeschfabrikanten bij de Regeering gekomen met de vraag: waarom geeft gij het monopolie in IJmuiden en geeft gij ons niet de kans? Mijn antwoord is onmiddellijk geweest: gij hebt evenveel rechten als iedere andere burger en indien gij een plan, dat evengoed is als van dien IJmuidenaar, mij kunt voorleggen, ga ik met u hetzelfde contract aan als met hem.

Men heeft het fabeltje verteld, dat het Rijk er geld in gestoken heeft en groote subsidies heeft gegeven.

Mijnheer de Voorzitter! Het kost het Rijk niets; de fabriek is opgesteld met eigen kapitaal en voor eigen risico. Het eenige, dat het Rijk doet voor dezen IJmuidenaar en voor ieder ander, die zich aanmeldt, is het verleenen van vrijstelling van de crisishoefting en den accijns, wat ten goede komt aan de werklozen.

Men heeft gezegd: gij hebt groote schade, want er zijn ondeugdelijke blikken.

Inderdaad is door een manco in de fabricage, in de machines, een gedeelte van de IJmuider blikjes niet voor consumptie geschikt geweest. Een aantal blikjes is teruggestuurd en ook teruggenomen. De betaling daarvan aan de fabriek zal volgens de bestaande overeenkomst niet verplichtend zijn en zal ook niet geschieden. De fabriek, die geleverd heeft, zal betaald krijgen, datgene, wat zij goed heeft afgeleverd en datgene, wat geconsumeerd is, maar niet datgene, wat onjuist geleverd is. De Regeering staat er dus geheel buiten, heeft er geen risico bij en heeft er geen verliezen mede geleden.

Mijnheer de Voorzitter! Dit bij wijze van intermezzo.

Van het oogenblik af, dat de andere vleeschfabrikanten bij de Regeering kwamen met de vraag: kunnen wij er ook aan deelnemen, heeft de Regeering gezegd: zeker, gij hebt precies dezelfde rechten als ieder ander. Van dat oogenblik af zijn, nadat eenige tijd van voorbereiding verstreken was, 15 fabrieken in Nederland bezig blikjes vleesch te maken en op het oogenblik liggen 4 miljoen blikjes voor verzending klaar, die op hetzelfde oogenblik, dat de uitkeering in geld wordt verminderd, beschikbaar worden gesteld voor de distributie.

Wat beteekent dit?

Voor een gezin met 3 of meer kinderen wordt beschikbaar gesteld 2 K.G. gehakt, waarvan de winkelprijs met de heffingen is f 1,40 en waarvan de distributieprijs zal zijn f 0,65.

Ik leg er even den nadruk op, dat dit is een verlaging van den prijs, die tot nu toe was 35 cent en straks zal zijn 32½ cent. Voor zoover de menschen vleesch kunnen koopen, zegt de heer de la Bella. Natuurlijk, maar mag ik even doorgaan met mijn redeneering en dan zeggen, dat de gezinnen, welke die twee blikjes ontvangen, daarvan een voordeel hebben van f 1,40 — f 0,65 = f 0,75 per week. Nu wil ik dat niet heelemaal nemen, want ik ben niet den heer de la Bella van oordeel, dat er zijn, die dat niet heelemaal kunnen opnemen, maar laat ik dan maar de helft nemen; er zijn tal van gezinnen, welke die blikken nemen en die er in de jaren, die achter ons liggen, van genoten hebben, en ik zie niet in, waarom dat nu niet zou geschieden.

In de tweede plaats zal worden beschikbaar gesteld margarine en bak- en braadvet, ook aan kleinere gezinnen; op het oogenblik is dat alleen mogelijk voor groote gezinnen; de distributie hiervan zal nu ook worden uitgebreid tot de kleinere gezinnen. De winkelprijs van 750 gram margarine, die voor een gezin met 3 kinderen wordt beschikbaar gesteld, is 66 cent; de distributiekosten zullen zijn 33 cent; daarmee wordt dus naar mijn bescheiden meening een onweersprekelijk voordeel gegeven van 33 cent per week, want 750 gram margarine of bak- en braadvet zal toch ieder gezin noodig hebben en ook nemen. Dat is, wanneer de gesteunde werkloze het volledig kan nemen, een voordeel van 75 plus 33 cent = f 1,08. Nu neem ik dat niet in zijn geheel, maar reken ik het voor de helft, dan is toch,

dunkt mij, duidelijk aangetoond, dat hierin ligt een zeer belangrijk voordeel voor de gesteunde werklozen.

Een ander artikel, dat gedistribueerd zal worden, is de groente, niet alleen de verse groente, zooals tot nu toe geschiedde, maar ook de verduurzaamde groente in blik zal worden gedistribueerd. Behalve een niet onbelangrijk financieel voordeel voor de gesteunden wordt hiermee ook bereikt een steun voor de groentetelers in hun bedrijf.

Wanneer ik nu dit alles in het licht heb mogen stellen, geloof ik te mogen zeggen, dat het er ver van is, dat men kan zeggen, dat de Regeering het levenspeil van de werklozen naar beneden wil brengen. Voor velen, met name voor vele groote gezinnen, zal de gewijzigde maatregel een voordeel blijken te zijn, en op de vraag van den heer de la Bella: zijt gij bereid om dezen maatregel terug te nemen?, kan ik dan ook tot mijn leedwezen niet bevestigend antwoorden. Ik geloof, dat de maatregel van den huurbijslag zal blijken te zijn een voordeel voor den arbeidersstand in zijn geheel. Ik geloof, dat de achteruitgang in het levenspeil niet aanwezig is; dat is niet het doel van den maatregel, en dat zal ook niet als gevolg intreden; zulks wensch ik met nadruk te verklaren. Ik zal bevorderen met alle kracht, die in mij is, de verlaging van de huren voor de arbeiders tot dat peil, dat redelijk geacht kan worden, en ik zal bevorderen, dat zij krijgen een distributie van levensmiddelen, die waardevol is in geld, maar die vooral waardevol zal zijn voor het behoud van hun gezondheid, waarvoor de geachte afgevaardigde de heer de la Bella zich zoo belangstellend toont.

Wanneer ik nu in concreto ga antwoorden op de vragen, die de heer de la Bella mij gesteld heeft, dan kan de strekking van mijn antwoord uiteraard reeds worden afgeleid uit hetgeen ik heb gezegd. Het antwoord op vraag 1 luidt:

De noodzakelijkheid van verlaging van de huren van arbeiderswoningen drong zich meer en meer aan mij op. De Regeering vertrouwde, dat door het vaste-lasten-ontwerp en daarmee gepaard gaande intrekking van den huurbijslag, verlaging der huren zou worden verkregen.

Het wetsontwerp werd echter verworpen, met als gevolg, dat de huren op een m. i. voor de arbeiders in vele gevallen te hoog peil bleven staan, mede door den remmenden invloed, dien de huurbijslag ontegenzeggelijk op een verlaging van de huren uitoefent.

De Regeering meende na ernstige overweging er ten slotte niet in te mogen blijven berusten, dat een door haar getroffen maatregel, die een verlaging van de kosten van levensonderhoud op een zoo belangrijk punt tegenhield, langer werd bestendigd.

Het antwoord op vraag 2 luidt:

Het is mij bekend, dat vele gezinnen van gesteunde werklozen in moeilijke omstandigheden verkeerden. Ik zou er dan ook niet dan in de uiterste noodzakelijkheid toe kunnen besluiten, om hun levenspeil te verlagen.

De vermindering van den huurbijslag wordt dan ook deels, in verscheidene gevallen geheel gecompenseerd, en wel door de levensmiddelen-distributie, terwijl bovendien mag worden verwacht, dat een groot deel in meerdere of mindere mate huurverlaging, al dan niet gepaard gaande met verhuizing, zal krijgen.

Op vraag 3 luidt het antwoord:

Het zou inderdaad toe te juichen zijn, als huurverlaging aan intrekking of vermindering van den huurbijslag vooraf had kunnen gaan.

Nu dit niet is geschied, ziet de Regeering dan ook op dit oogenblik geen ander middel dan op de wijze als thans geschied is, tot een spoedige verlaging van het huurpeil der arbeiderswoningen te geraken.

Voor zoover in bepaalde gemeenten niet of niet voldoende goedkope arbeiderswoningen beschikbaar zijn, zal de Regeering den bouw daarvan bevorderen.

Het antwoord op vraag 4 luidt:

De huurverlaging van met Rijkssteun gebouwde woningen wordt bevorderd door renteverlaging en verhooging van de Woningwetbijdrage.

(Minister Slingenberg e. a.)

Verlaging van de huur van de particuliere woningen zal worden bevorderd doordat bij den ondersteunde door de vermindering van den huurbijslag aandrang wordt uitgeoefend om de huiseigenaren te bewegen een lageren huurprijs vast te stellen.

Dat hiervan succes kan worden verwacht, blijkt wel uit de resultaten, die ten deze reeds door het gemeentebestuur van den Haag zijn bereikt. Van de gevallen, waarin men den ondersteunde pogingen liet instellen om huurverlaging te krijgen, ging 1/3 naar een goedkoopere woning verhuizen en kreeg 2/3 huurverlaging.

Wat betreft vraag 5 moge verwezen worden naar mijn antwoord op vraag 4.

Op vraag 6 antwoord ik, dat het niet in mijn voornemen ligt bij de huurverlaging van met Rijkssteun gebouwde woningen een onderscheid te maken.

Vraag 7 wordt ontkennend beantwoord.

Vraag 8 wordt bevestigend beantwoord.

Vraag 9 wordt ontkennend beantwoord.

Op vraag 10 luidt het antwoord, dat de huur zal worden ingehouden en aan den verhuurder uitbetaald, indien door hem een redelijke verlaging is toegepast.

Het antwoord op vraag 11 is, dat de Minister niet vreest, dat de hierbedoelde toestand zal intreden.

Zoals uit mijn voorafgaande betoog kan worden afgeleid, beantwoord ik de vragen 12 en 13 bevestigend.

Er wordt in verband hiermede op gewezen, dat wel is waar de bedoelde bepaling voor velen verlaging van uitkeering beteekent, doch dat de loonnorm, waarop de betrokkenen worden gesteld, in het algemeen slechts weinig lager is dan die, welke met betrekking tot de steunverlening voor groote groepen van arbeiders reeds geruimen tijd wordt aangenomen.

Zoo is het standaardloon, dat bijv. voor de gemeente 1ste klasse op f 23 is vastgesteld, slechts f 1 lager dan dat, hetwelk geldt voor de havenarbeiders te Rotterdam en voor een groot deel van de havenarbeiders te Amsterdam.

De arbeiders, die onder de nieuwe loonnorm komen te vallen, ontvangen dus slechts weinig minder steun dan honderden andere volwaardige arbeiders.

De heer de la Bella: Mijnheer de Voorzitter! Eerst zou ik enkele opmerkingen willen maken over eenige punten, die de Minister in zijn betoog heeft aangesneden, maar die eigenlijk eenigszins naast de zaak staan en dus in het raam dezer discussie als ondergeschikt moeten worden beschouwd. Zoo de quaestie van het overleg in de contact-commissie. Ik stel er prijs op ook hier te zeggen, dat wel de indruk is gewekt, vooral door het eerste communiqué, alsof de vakcentrales min of meer medewerking zouden hebben verleend aan deze regeling, d. w. z. aan de afschaffing van den huurtoeslag en de wijziging in de standaardloonen. Dit is niet het geval. Er is wel over gesproken, maar ik meen, dat de Minister ook niet ontkennen kan, dat de vertegenwoordigers van de vakbeweging zich zeer ernstig daartegen hebben verzet. Wanneer de Minister dat nu in verband brengt met mijn opmerking over de haast, dan is er misschien een misverstand. Ik vroeg: waarom die haast, in dien zin, dat men allerlei maatregelen had kunnen nemen en afwachten, welke praktische uitwerking die zouden hebben en dan in verband daarmee den huurtoeslag verminderen of afschaffen. In dat opzicht heb ik van „haast” gesproken. Ik zie niet de noodzakelijkheid, dat dit nu moet gebeuren, met het gevolg, dat de arbeiders beginnen met de vermindering te nemen. Daarop heeft hij naar mijn meening niet gereageerd op de wijze, die ik had mogen verwachten.

De Minister heeft ook terloops gezegd, dat de regeling, die hier gesteld is, den toets der critiek in verband met andere landen kan doorstaan. Nu is dat wel een heel afzonderlijke quaestie. Als men spreekt over andere landen, moeten wij in de eerste plaats met diep leedwezen constateeren, dat de opleving, die in vrijwel alle landen te zien is, hier in Nederland niet is waar te nemen en zeker niet in eenigszins beteekenende mate. Ieder moet daar maar de conclusies uit trekken. Misschien meent de Regering, dat dit een aanwijzing is voor de juistheid van haar politiek. Wij zijn met Zwitserland de eenige landen,

(de la Bella.)

die of teruggaan of blijven staan of een verbetering van geringe beteekenis te zien geven. Men kan niet zeggen, dat de steunregeling hier beter is, wanneer men niet alle factoren, die met deze zaak verband houden, in het oog vat, zooals de quaestie van de koopkracht, de kosten van het levensonderhoud in die landen, enz.

De Minister heeft zich natuurlijk beijverd om de verbeteringen in de regeling sterk naar voren te brengen. Ik kan mij dat wel begrijpen, maar dat is ten opzichte van mij niet nodig, want ik heb openlijk erkend, dat die verbeteringen er zijn. Ik heb die verbeteringen ook niet gekleineerd, maar ik heb nu toch wel den indruk, dat de geachte bewindsman de zaak heeft omgedraaid. Hij heeft van dien staat, dien hij aan de Kamer heeft overgelegd, een aantal voorbeelden genoemd van vooruitgang, maar die staat bevat een groot aantal gevallen van achteruitgang, ook van f 1. Er zijn zelfs heel wat menschen, die f 1 achteruitgaan, en met Mei zelfs meer. De quaestie is deze: bij de regeling, die de Minister sterk naar voren heeft gebracht, gaan de groote gezinnen, d. w. z. van 5, 6 of 7 kinderen, in het algemeen vooruit. Een van de andere gaat een deel, groter of kleiner deel, vooruit. En een deel blijft staan, en een zeer groot deel gaat achteruit. Men moet zoo'n regeling natuurlijk zien in het raam van de practijk, want het aantal van die gezinnen met 5, 6, 7 kinderen is natuurlijk maar klein in verhouding tot die andere groep. Ik heb daaromtrent ook wel de cijfers nagegaan, maar dat behoef ik niet nader te betoogen; dat staat vast. Het is in verhouding een kleine groep, waarvoor de andere groep voor een belangrijk deel het verschil moet dragen en daardoor minder krijgt.

Ik ben zeer onvoldaan over het antwoord van den Minister ten aanzien van die draagkracht. Ik had inderdaad gehoopt, dat men op die zaak was ingegaan, omdat ik dat een noodzakelijkheid vind. Men kan daaraan niet ontkomen. Ik had toch dit aangetoond, geloof ik, dat een gezin met twee kinderen, reeds aannemende een inkomste, die naar mijn meening te hoog is, niets kan dragen. Ik moet constateeren, dat de Minister eigenlijk deze zaak volkomen heeft laten loopen. De Minister heeft gezegd: Ja, het levenspeil mag niet naar beneden, en hij heeft dus distributiemaatregelen genomen; daar was de zaak mee klaar. Zoo'n man echter, die geen leggende gelden heeft, die ook niet naar de spaarbank kan gaan omdat het laatste restje al lang weg is, krijgt morgen aan den dag het geld minder, en nu had eigenlijk de Minister moeten aantonen, dat het mindere inkomen, dat de werklozen zouden krijgen, gecompenseerd wordt in een zoodanig tempo, dat die arbeider er de volgende week toch kan komen, op dezelfde wijze als nu. Mijnheer de Voorzitter! Ik moet wel zeggen: daar vind ik niets van terug in het antwoord van den Minister. Dat is zelfs heelemaal niet aannemelijk gemaakt. De Minister moet blijkbaar van de gedachte uitgaan, dat die arbeider, ook al voltrekt zich dat zoo, wat ik heelemaal niet aanneem, toch de wegen weet te vinden om zich te redden. Dat is mij volkomen onbegrijpelijk.

Dat is ook niet waar. Die man en die vrouw kunnen zelfs die overbrugging — als men van een overbrugging kan spreken — naar die periode, waarin dat uitgewerkt heeft — niet dragen. Als de Minister meent van wel, dan moet hij het maar eens zeggen aan de hand van die 4 cent, die ik genoemd heb, die over zijn. Dat is geen sensatie, maar dat is reëel. Dat is niet te ontkennen, en dus in dit opzicht is het zeer onbevredigend.

Er is gesproken over de verhouding tusschen het loon en den steun, behoudens het ethisch minimum, en de prikkel, die er moet zijn om weer te werken. Ik mag er wel even op wijzen, dat, indien de particuliere huiseigenaren wel de onderscheiding gaan maken tusschen werkenden en werklozen, het verschil — dat is ook een gevaar — van inkomen tusschen die beide groepen verminderd wordt. Het wordt dan zoo: de werkloze krijgt de huurverlaging en de werkende niet. Dat beteekent, dat het verschil in koopkracht niet onbelangrijk verminderd wordt; als men dus deze quaestie van de verhouding tusschen loon en steun in het geding brengt, mag ik Zijn Excellentie er op wijzen, dat dit er zeker niet bevorderlijk voor is. De Minister heeft gewezen op de verwerping van dat wetsontwerp. Ja, Mijnheer de Voorzitter, dat was mij bekend, maar daarmee

(de la Bella.)

kan men niet zeggen: en nu doe ik het zoo. Dat zat onverbrekkelijk aan elkaar vast. De maatregelen moesten van onder op genomen worden: renteverlaging, enz., en dan kon men daarop verder bouwen. Nu is de ondergrond weggevalen en men kan niet zeggen: dan gaat het zoo maar. De Minister heeft voorts gesproken over den Haag. Ik heb gezegd: den Haag is een uitzondering. Wanneer dit werkelijk zich voltrokken heeft in den zin, zooals de Minister bedoeld heeft, dan is dit voor een belangrijk deel een gevolg van het feit, dat er verschuivingsmogelijkheden zijn in den Haag. Maar ik heb aangevoerd, dat dit in een groot aantal plaatsen niet het geval is. Dat kan nooit dat gevolg hebben voor het land als het voor den Haag gehad heeft.

Ik heb nog even bij interruptie getracht de aandacht van den Minister te vestigen op de verhouding 93 en 7 pct. Dat is een belangrijke factor in deze zaak. Nu heeft Zijn Excellentie gezegd: gij hebt de arbeiderswoningen niet genoemd. Als ik van die 1 800 000 300 000 heb genomen, dan is het mogelijk, dat ik er 500 000 had moeten afnemen. Laat ik zeggen, de mogelijkheid is niet uitgesloten, dat het percentage, dat ik genomen heb, van 7 en 93, moet zijn 8 en 92 of 10 en 90. Het doet er niet toe! Ik heb dit betoogd en gemeend den grondslag te hebben aangevoerd, dat er zulk een groot aantal woningen, ook arbeiderswoningen, in Nederland is, waar die belemmeringsfactor in geen geval werkt en die vrije werking er is, dat men dit argument nooit kan gebruiken. Ik moet dit handhaven: ik meen, dat het niet te ontkennen valt, dat hierin ligt opgesloten, dat de huurbijslag niet of in zeer onbeteekenende mate de huurverlaging tegenhoudt. De Minister heeft gezegd: niemand heeft belang bij de huurhoogte, als er bijslag gegeven wordt. Zoo is het ook niet, Mijnheer de Voorzitter! Er is de quaestie van de 2/3. Men moet niet vergeten, wat 10, 20 of 30 cent voor een gezin beteekent. Als zulk een gezin de kans ziet een redelijke woning te krijgen en drie dubbeltjes in de week kan besparen, in verband met die 1/3, dat zij zelf moet dragen, meent men dan, dat dat niet gebeurt? Hebben alle werkenden, de arbeiders, niet het voordeel van het trekken naar lagere woningen, enz.?

De Minister doet net of de arbeidersklasse daar geen belang bij heeft; 3/4 van de arbeidersklasse, zeg 2/3, heeft er hetzelfde belang bij, als het er altijd bij gehad heeft. En zou dat deze werking nu uitoefenen? Er is geen sprake van. Zelfs als ik aanneem, wat Zijn Excellentie zeide, dat nl. 2/3 van de gesteunden huurtoeslag krijgen en 1/3 niet en er mee rekening houdt, dat de gesteunden ongeveer 1/4 uitmaken van het totaal aantal arbeiders — nu neem ik een veel te gunstige situatie voor den Minister —, dan kom ik nog tot een verhouding van 1/6 en 5/6.

De Minister heeft gezegd: die huurbijslag was eigenlijk alleen bedoeld voor de groote gezinnen en nu heeft zich dat anders ontwikkeld, die groote gezinnen komen al gauw tot hun maximum en krijgen geen huurtoeslag. Dat is een probleem apart. Als de Minister er behoefte aan gevoelt om het maximum voor de groote gezinnen te verhoogen, dan is deze maatregel niet noodig; men kan niet zeggen: dan moet ik het zóó doen. M. i. zit voorts het zwakke punt in het geheele betoog van den Minister hierin, dat hij zegt: ik neem het van den een af en dat moet de andere betalen. Dit kan en moet men doen, als die andere het betalen kan, maar de geheele redeneering valt weg, als de andere het niet betalen kan. Mijnheer de Voorzitter! Dat kunnen u, ik en wij allen gewenscht vinden, maar die man kan het niet betalen. Dan kan men zeggen: dan doe ik het toch, maar dat verandert aan de draagkracht van dien man niets. Die groote gezinnen hebben voorts den huurtoeslag nooit gehad en krijgen hem ook niet bij den maatregel van den Minister. De Minister kan dus niet zeggen, als ik het doe, komt de situatie, zooals ik mij die voorgesteld heb, want de Minister stelt niet voor, den grooten gezinnen een huurbijslag te geven. Ik heb de draagwijdte van het betoog van den Minister, wat dit betreft, dan ook niet begrepen.

De Minister heeft gesproken over het integraal afhouden van den steun. Daarover heb ik ook gesproken. Als ik het goed begrip, heeft de geachte bewindsman dit eigenlijk als een goed ding in de geheele zaak gezien, als iets, dat het aannemelijker

maakt. Ik heb het juist omgekeerd gezegd. De huiseigenaar krijgt nu tegenover zijn offer van f 0,50 een concessie, een vrij belangrijke, zoo meen ik, die zekerheid geeft in dezen tijd van groote werkloosheid, dat de huur regelmatig, als het tikken van een klok, binnenkomt. Dat is zoo kwaad nog niet. Ik denk, dat menige huiseigenaar los van dezen dwang — deze is misschien ook zoo sterk niet —, uit eigen beweging dat wel zou willen. Het is een soort van verzekering: ik verzeker voor f 0,50 de vaste binnenkomst van de huur. Dat zou iets zijn voor de verzekeringsmaatschappijen! Maar de arbeiders? Ik heb gezegd: hier komt niet de vraag aan de orde: kunnen die arbeiders het betalen? Wat er nog inzakt, dat de arbeiders zelf nog eens konden overwegen, wat zij zouden doen, vervalt; hier komt hij tusschen de tangen te zitten. Hij heeft nog maar één weg: die f 0,50 worden hem afgehouden. Men zegt hem: je zult voor de concessie van f 0,50 huurverlaging moeten goedvinden, dat de huur van je steun wordt afgehouden. Dat is een positie in het raam van wat ik betoogd heb over de draagkracht, die de zaak veel en veel erger maakt.

Ik geloof ook, dat het zwaartepunt niet meer komt te liggen bij de uitzettingen, want dat zal niet zoo'n vaart loopen. Het zwaartepunt komt te liggen in de positie van het afhouden van een bepaald bedrag en dan kan hij hoog springen en laag springen, het eenige dat hem overblijft is, aan de instantie, die hem den steun aanbiedt, te zeggen: ik weiger f 0,50 steun minder te ontvangen.

Die man moet het echter wel aanvaarden en daarmede zet men hem het mes op de keel.

Men stelt hem voor een fait accompli en dat maakt de zaak naar mijn opvatting onmogelijk. Zou hij niet verminderen, dan wordt het nog erger, dan krijgen wij misschien de uitzetting toch. Wat de woningbouwverenigingen betreft, ik heb gezien, dat de Minister vraag 7:

„Is de Minister ook bereid, financiële medewerking te verleenen voor verenigings- en gemeentewoningen, die niet gebouwd zijn met Rijkssteun ingevolge de Woningwet, ten einde ook voor deze woningen huurverlaging mogelijk te maken?“

ontkennend heeft beantwoord.

Wat moeten die woningbouwverenigingen nu beginnen? Wie geeft daarvoor een oplossing? De gemeenten soms? Maar die zitten aan alle kanten vast. Dat is niet mogelijk. Zij moeten dus zich zelf helpen. De Regeering zet die heele actie en beooging in gang en zegt tegen een aantal individuen en instanties: helpt u nu maar zelf.

Men moet er rekening mee houden, dat bij de verenigings- en gemeentewoningen een groot aantal gezinnen wordt getroffen, die door de tot dusver aangegeven maatregelen niet geheel zijn te helpen. Hoe dat moet, ik weet het niet.

Er is verder vraag 9:

„Is de Minister voornemens, maatregelen te treffen om de daarvoor in aanmerking komende particuliere huiseigenaren in staat te stellen de huren te verlagen, in overeenstemming met den eventueel daarna af te schaffen of te verminderen huurtoeslag?“

Ik kan mij voorstellen, dat er huiseigenaren zijn, die aan den rand zitten. De Minister zegt ook hier: ik doe dat, maar het spijt mij wel, die huiseigenaren helpen kan ik niet.

Op vraag 11:

„Vreest de Minister niet, dat door de maatregelen, om tot huurverlaging te komen, een stijging van woninghuren van lagere huurklassen zal ontstaan en, zoo ja, welke maatregelen zal de Regeering dan tegen deze gevolgen nemen?“

antwoordt de Minister: neen, ik vrees die gevolgen niet. Van verschillende kanten heb ik gehoord, dat het geen vraag meer is, maar zekerheid.

Er komt toch in ieder geval een groote vraag naar goedkoopere woningen, met als gevolg stijging. Op mijn betoog over het aantal leegte woningen is de Minister niet ingegaan. Ik con-

(de la Bella.)

stateer dat even, want dat vond ik juist een zeer belangrijk element, dat ik kon zeggen: in 9 van de 10 gevallen is er geen woning beschikbaar.

De idee van de verschuivingsmogelijkheid gold dus slechts voor een tiende.

Wel zegt de Minister: wij zullen den bouw bevorderen.

Prachtig, maar als ik bij die werklozen zou komen en ik zou zeggen: vrienden, maak je niet ongerust, de bouw wordt bevorderd, dan weet ik nog niet, wat men zou zeggen. Het is mij onduidelijk.

De Minister heeft nog gezegd: er zijn gevallen, waarin de vermindering van den huurtoeslag wordt gecompenseerd door het andere deel van de regeling. Dat is juist. Maar er zijn ook gevallen, waarin vermindering van den huurtoeslag en standaardloon samenwerken. Het kan dan zijn 60 ct. en 40 ct. en die ongelukkige gezinnen komen dus van twee kanten tot hun vermindering van totaal één gulden.

Het eenige, wat de geachte bewindsman heeft genoemd als zoogenaamde compensatie, is, dat er moet komen verlaging van huren en verbetering van de distributie. Is dat iets positiefs? Past, wat de menschen op het oogenblik eten, in het raam van die goedkoopere levensmiddelenpolitiek? De Minister heeft een heel betoog gehouden over het vleesch. Ik heb betoogd: die menschen eten geen vleesch. Wat hebben zij er dan aan, of zij goedkoop vleesch kunnen kopen? En de margarine? Een aantal van die menschen eet geen boter of margarine, of maar een heel kleine hoeveelheid. Hoe kan men dit dan noemen als iets tastbaars tegenover de onmiddellijke verlaging van het steunbedrag? Dit is natuurlijk niet als een compensatie of als een oplossing te beschouwen.

Men zegt nu: het wordt toch wel gekocht? Ja, Mijnheer de Voorzitter, door de werkenden. Maar de toestand van de werkenden is toch veelal ook zoo, dat zij het dringend noodig hebben! 50 tot 75 pct. van de werkenden leeft in groote moeilijkheden. Natuurlijk is het zeer belangrijk, dat er goedkoopere levensmiddelen komen, maar het past niet in het raam van het probleem, dat wij op het oogenblik bespreken, althans zeker niet in belangrijke mate. Dit is zeker niet in overeenstemming met de aderlating, die de werklozen zullen hebben te ondergaan.

Over het standaardloon zal ik niet veel zeggen. Men heeft het zoo gesteld: Zij hebben hun vakbekwaamheid verloren. Dat geldt natuurlijk heelemaal niet in het algemeen. In een aantal bedrijven is de situatie zoo, dat er geen werk is en er ook op dit oogenblik geen uitzicht op werk is, maar dat die arbeiders uit die bedrijven niet meer te beschouwen zijn als volkomen valide arbeiders, kan de Minister onmogelijk volhouden en ook de voorbeelden, die hij daaromtrent genoemd heeft, kunnen dit onmogelijk ondersteunen of bevestigen.

Over de blijvende werkloosheid zal ik niet spreken. Ik vind het zoo'n belangrijk vraagstuk, dat ik het ten eerste betreuren zou, wanneer het ook maar eenigszins in verband zou worden gebracht met de regeling, die de Minister nu voorstelt en met de interpretatie, die hij er aan geeft. Ik acht het een veel te belangrijk vraagstuk om er op vooruit te loopen en om er zich op te baseeren. Er komt zooveel bij te pas, dat ik er op het oogenblik niet verder op zal ingaan. De Minister heeft gezegd: de regeling blijft een geheel, de samen koppeling kan hij niet verbreken. Ik betreur dat in hooge mate, want ik heb al gezegd: door die verdeeling is er een deel, dat offeren moet en dat niet offeren kan. Ik herhaal dus mijn verzoek aan den Minister om zich niet op dat standpunt te plaatsen. Tegenover de vraag, of er geen weg te vinden is, ook financieel, om dit ons volk te besparen, heeft de Minister, als ik hem goed begrepen heb, het standpunt ingenomen: die weg is er niet, het moet.

Ik wil eindigen met te verklaren, dat het antwoord van den Minister mij hoogst onbevredigend voorkomt; dat de Minister op geen enkel concreet punt heeft gereageerd op de wijze, die in overeenstemming is met den ernst van de zaak, en dat de oplossing, die hij meent gevonden te hebben met betrekking tot de distributie, natuurlijk niet als oplossing kan worden aanvaard, en dat die zelfs niet in overweging genomen kan worden. Dat zijn

(de la Bella e. a.)

maatregelen, die men toch nemen moet, ook voor de werkenden, en wanneer men er dan eenige uitwerking van gezien heeft, dan valt er over te praten, of men dan eenige maatregelen kan nemen, maar deze vorm is voor mijn fractie niet te aanvaarden. Ik veroorloof mij derhalve met eenige partijgenooten een tweetal moties voor te stellen, die ik hierbij op uw tafel deponeer.

De **Voorzitter**: Door den heer de la Bella worden, met mede-onderteekening van de heeren Mendels, Danz, mevrouw Pot-huis—Smit en den heer Ossendorp, voorgesteld de navolgende moties van orde:

1. „De Kamer,

gehoord de besprekingen in zake de wijziging van de huurtoeslagregeling voor de ondersteunde werklozen, noodigt de Regeering uit deze wijziging in nadere overweging te nemen,

gaat over tot de orde van den dag.”

2. „De Kamer,

gehoord de besprekingen in zake de vastgestelde standaardloonen voor bepaalde categorieën van ondersteunde werklozen,

noodigt de Regeering uit deze regeling in nadere overweging te nemen,

gaat over tot de orde van den dag.”

Ik stel voor, deze moties van orde te behandelen te gelijk met deze interpellatie.

Daartoe wordt besloten.

De heer **Droogleever Fortuyn**: Mijnheer de Voorzitter! Ik weet niet, of ik de eenige ben in deze Kamer, maar ik moet verklaren, dat de besprekingen over deze belangrijke, maar tevens hoogst ingewikkelde zaak mij weinig bevredigd hebben.

Het was niet anders te verwachten in een materie als deze, dan dat men zonder voorafgaande schriftelijke gedachtenwisseling onmogelijk de verschillende cijfers en stellingen, welke op die cijfers gebaseerd zijn, kan volgen. Voor mij komt dan ook uit dit debat weinig positiefs naar voren dan de uitdrukkelijke verklaring van den Minister, dat hij, ondanks de door den heer de la Bella gegeven uiteenzetting en ingediende moties, blijft vasthouden aan het standpunt, dat hij heeft ingenomen, met de toevoeging, dat in het tekort, dat voor de gesteunden zou ontstaan, zal worden voorzien door distributie van levensmiddelen op grotere schaal.

Ik meen intusschen toch nog enkele punten te moeten bespreken, die in dit debat naar voren zijn gekomen en die ik belangrijk genoeg vind om er de aandacht op te vestigen.

In de eerste plaats betreft dat de quaestie van den huurtoeslag. In beginsel geloof ik, dat de stelling van den Minister, dat de huurtoeslag de strekking heeft om de huren te bevrozen en daarom moet worden afgeschaft, juist is, maar het onderschrijven van die stelling brengt nog niet mede, dat men moet instemmen met het besluit van den Minister om den huurbijslag tegelijkertijd over het heele land af te schaffen, zonder rekening te houden met plaatselijke omstandigheden. Bij de debatten in Maart in de Tweede Kamer gaf de Minister zeer duidelijk blijk van te erkennen, dat hier de plaatselijke omstandigheden een groote rol spelen. Er zijn ongetwijfeld gemeenten, en in het bijzonder is dat het geval met de gemeente, waarin wij thans vergaderen, die een groot overschot van behoorlijke arbeiderswoningen van lage huurwaarde hebben. Het systeem, dat de Minister wil, huurverlaging door het stimuleren van verhuizing naar goedkoopere woningen, is daar uitvoerbaar. Het is trouwens bekend, de Minister heeft dat ook in zijn antwoord aangegeven, dat dat systeem in den Haag reeds met succes wordt toegepast en dat door zachten drang van het gemeentebestuur in 2/3 van de gevallen huurverlaging werd verkregen, zoodat geen verhuizing noodig was doordat de huis-eigenaar liever de woning in huur wilde verlagen dan dat hij

60ste VERGADERING. — 10 SEPTEMBER 1936.

Interpellatie van den heer de la Bella.

(Droogleeper Fortuyn.)

den bewoner zag vertrekken. Maar, de Minister heeft in Maart ook aangeduid, dat deze mogelijkheid niet voor alle gemeenten gelijkelijk geldt. Er zijn tal van gemeenten, waarin of geen of een zeer gering overschot van goedkope arbeiderswoningen is. Er zijn gemeenten, waartegenover tot vóór zeer kort geleden de Regeering nog de houding aannam, dat er geen aanleiding was om van Overheidswege medewerking te verleenen tot nieuwen aanbouw van arbeiderswoningen, waarbij besluiten, door den Raad genomen tot het verleenen van steun aan woningbouwverenigingen voor nieuwbouw, niet werden goedgekeurd, zoodat de wensch van die gemeentebesturen, om den arbeiderswoningbouw te bevorderen, door de houding van de Regeering niet tot uitvoering is kunnen komen.

Nu is het volkomen juist, dat thans in overeenstemming met het systeem, dat de Minister nu wenscht door te voeren, daaromtrent door den Minister een andere houding wordt aangenomen, maar het is te begrijpen, dat er geruimen tijd mee zal heengaan eer in die gemeenten het woningtekort zal zijn aangevuld, en waar dwangmaatregelen om tot huurverlaging over te gaan niet bestaan, is onderling overleg in die gemeenten het eenige middel om tot dadelijke huurverlaging te komen. Men kan, dunkt mij, moeilijk aannemen, dat dit in alle gevallen het gewenschte succes zal hebben. Mede door de houding der Regeering is de woningvoorraad in die gemeenten niet zoo groot, dat mogelijk zou zijn thans onmiddellijk door te voeren hetgeen de Minister wil. In een deel van het land is de toestand zóó, dat men ten aanzien van dergelijke woningen huurcontracten pleegt te maken voor een half jaar of een jaar en in dat geval zal het niet mogelijk zijn, dat een gesteund gezin onmiddellijk verhuist naar een andere woning, omdat men dan de medewerking moet hebben van den verhuurder tot ontbinding van het loopende huurcontract.

Ik geef deze korte voorbeelden om nog eens uitdrukkelijk de aandacht van den Minister er voor te vragen, dat het menscheijkerwijs gesproken onmogelijk is, dat de afschaffing van den huurbijslag, waarmede ik mij in beginsel kan vereenigen, onmiddellijk zonder kleerscheuren zou kunnen worden doorgevoerd.

De verdere mededeelingen van den Minister betreffende de gemeentebesturen en de particuliere eigenaren zijn op het oogenblik niet anders dan voornemens en plannen, welke niet onmiddellijk te realiseeren zijn. Ik vraag dus wel ernstige aandacht voor het feit, dat er aan een onmiddellijke afschaffing van den huurbijslag veel meer verbonden is dan de Minister zich op het oogenblik realiseert.

De Minister heeft er zich in den aanvang van zijn rede over beklagd, dat de verbeteringen in de steunregeling, welke worden ingevoerd, zoo weinig worden gewaardeerd. Is dat wel juist? Die verbeteringen worden, voor zoover mij bekend, algemeen gewaardeerd, maar ontnemen toch aan de critiek op de verslechtingen niet haar waarde.

De Minister heeft van den aanvang af gesteld, dat het niet de bedoeling was om aan deze regeling voor den Staat iets te verdienen. Wat aan de eene zijde meer zal worden uitgegeven,

zal aan de andere zijde moeten terugkomen. Er was geen mogelijkheid om voor dit doel in totaal meer van de Rijksgelden beschikbaar te stellen en diensgevolge moest dit geschieden bij wijze van compensatie, zij het dan ook, dat het voordeel van den een werd opgewogen door het nadeel van den ander. Intuschen, ik heb mij met een zekere bezorgdheid afgevraagd, is de Minister omtrent de door hem geproduceerde cijfers wel zoo heel zeker? Ik herinner, dat bij de oorspronkelijke regeling de standaardloonen 3 gulden voor de hoogste klasse tot 1 gulden voor de 9de klasse lager gesteld waren, toen is ook gezegd, dat het de bedoeling niet was hieruit eenig voordeel te halen en dat dan ook verhooging en verlaging tegen elkaar opwogen.

Later is, uitgaande van dezelfde stelling, het standaardloon van 1 gulden tot 3 gulden per klas verhoogd, zonder dat daar iets tegenover stond, en nu is er, dunkt mij, maar één mogelijkheid, of men zich de eerste maal vergist of den tweeden keer. De heer Nivard zegt: beide keeren. Dat is ook mogelijk, maar in ieder geval is het zeker niet mogelijk, dat de stelling ten aanzien van beide gevallen juist is. Dat dringt tot deze conclusie: wij hebben hier nu zeer geruimen tijd over deze quaestie gesproken, die waarlijk belangrijk genoeg is om er nog dagen aan te wijden, maar wij krijgen nu een resultaat, dat niemand bevredigt, en dat is m. i. grootendeels een gevolg van gebrek aan behoorlijk voorafgaand overleg.

Ik zou er daarom bij den Minister uitdrukkelijk op willen aandringen, dat hij den tijd, die nu nog ligt tusschen de eerste etappe, zooals de Regeering dat noemde, en de tweede, gebruikt om behoorlijk overleg te plegen tusschen de Regeering en de gemeenten, die hier toch de regeling in de practijk hebben uit te voeren, en waarbij men dan aan de hand van cijfers kan beoordeelen, waarover het gaat. Want als ik mij niet bedrieg, dan heeft de kaart, die wij zooeven hebben gezien, alleen betrekking op de eerste etappe en zijn daarop niet verwerkt de resultaten van de tweede etappe, waartoe de Minister in het voorjaar zou willen komen.

Er is ook al op gewezen, dat gezinnen met tot en met vier kinderen, ik meen alle zonder uitzondering, reeds nu achteruitgaan en dan nog wel ongerekend de afschaffing van den huertoeslag. Hier ontmoet ik weer de stelling van den Minister: niemand zal in koopkracht verminderen en zoodanige vermindering zal ik aanvullen door de levensmiddelenverdeling. Ik accepteer dat natuurlijk, trouwens, daarover valt niet te praten, want wij hebben hier geen concrete maatregelen, waarover wij kunnen spreken, maar ik wil wel uitdrukkelijk waarschuwen, dat men toch de beteekenis van deze heele zaak niet te licht moet schatten. De Minister is blijkbaar bereid de verantwoordelijkheid hiervan te dragen en ik hoop, dat hij er in slaagt deze zeer moeilijke taak uit te voeren, maar laat hij vooral niet deze taak onderschatten en toch tijdig, dat is voorafgaand, overleg plegen. Dat is beter dan tot een conclusie te komen, die later moet worden gewijzigd, na een overleg achteraf.

De beraadslaging wordt verdaagd en de vergadering gesloten.

